

БРАЗДА

ЧАСОПИС ЗА КУЛТУРНА, ПОЛИТИЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА

САДРЖАЈ:

Наша слобода, Владимир Закић. — Књижевност и сељачки народ, Др. Јован Кршић. — Рвање (приповетка), С. Ђ. — Пролеће (песма), Густав Крклец. — Хасанагиница; Завичајна јесен (песме), Буза Радовић. — Сремски мотиви (песма), Богдан Ђосић. — Сељаци (песма), Никола Јовић. — Проучавање села, Др. Миленко С. Филиповић. — Значај статистике, Др. Рудолф Турк. — Проблем петролеума на Југо-Истоку, Рад. П. Радивојевић. — Како је Митар постао задругар (одломак из романа), Душан Баранин. — О нашој сељачкој књижевности, Миодраг Ј. Јевремовић. — Од чега зависи напредак сељачког газдинства, Ing. Р. Радовановић. — Политички преглед. — Књижевни преглед. — Прикази и белешке.

Уредници: Д. БАРАНИН и М. ЈЕВРЕМОВИЋ

ПАЖЊА ПРИЈАТЕЉИМА И ПРЕТПЛАТНИЦИМА
„Б Р А З Д Е“

Први број „Бразде“ са чековном упутницом послали смо многим нашим пријатељима и познаницима, па их најлепше молимо да нам пошаљу претплату ако желе и даље примати наш часопис. „Бразда“ је часопис који се издржава искључиво од претплате, а третира све актуелне проблеме данашњице. Уз то је један од најјевтинијих часописа код нас, јер редовно излази свакога месеца на 64 стране, што значи за годину дана да ће сваки наш претплатник добити 768 штампаних страна и то само за 60 динара.

Будимо свесни да је штампа која објективно проматра и прати све културне и социјалне појаве савременог живота код нас и на страни, корисна како појединцима тако и читавом народу, зато је дужност свакога пријатеља „Бразде“ да нас помогне — т. ј. да уредно пошаље претплату, да се не би часопис доводио у материјалне незгоде.

ИЗДАВАЧКА ЗАДРУГА „БРАЗДА“

*
**

Часопис „Бразда“ издаје Издавачка задруга „Бразда“. Чланом се постаје ко уплати један удео у износу 100 динара.

Задруга „Бразда“ ће поред часописа издавати брошуре и по времена издања о актуелним проблемима данашњице.

ЧЕКОВНИ РАЧУН „БРАЗДЕ“ 61.005

НАША СЛОБОДА

Појам и осећај слободе лежи негде дубоко у човеку. Позив на борбу за слободу, у свима временима и у свима деловима света, негде и некад мање а негде и некад више — али зато увек — био је у стању да узбуди човека и усталаса људске масе. Сама та чињеница да је осећај слободе заједнички свима народима и расама, у свима временима, значи да је то осећај опште људски, дубок, са изванредним покретачким утицајем на људску душу и на човечији дух. Живот је најдраже добро човеково, крај живота значи крај свега — па ипак су људи за слободу и живот давали. Љубав за слободу, значи, у стању је да надјача и сам нагон за животом.

Мало се која реч тако често употребљава као реч слобода. А самим тим мало се која реч толико злоупотребљава. И сами тирани своје поступке правдају борбом за слободу. Непријатељи њени служе се тим осећајем у гушењу баш те исте слободе. Многи би славни тиранин остао непознат када би отворено рекао да му је сврха њен уништај.

Није слобода празна реч и обична мађија. Чудесно њено дејство на човека свих времена и крајева даје само собом и објашњење за њен смисао. Слобода је потреба човекова. Она је услов за опстанак и животни развој. Човек је готов и на највећу жртву када је у питању слобода за то што му изгледа да слобода пружа могућност живљења и даје садржај животу. Тиранију човеков дух осећа као препреку и животну брану. Борећи се за слободу, човек се бори за једну животну потребу, за нешто што у појам живота улази као његов саставни део, без чега би живот изгубио смисао и садржај.

Велика сметња идеји слободе лежи у збрци која влада у њеном појимању. И ако је осећај слободе општа карактеристика људског рода ипак је много људи који се неће сложити када се ради о одређивању појма слободе и његовог садржаја. Та збрка долази што је један размишљао више а други мање, један са више а други са мање успеха и са мање или више личне заинтересованости. Све то зависи и од историјско-политичког степена зрелости и од општег културног развоја средине у којој неко живи и развија се.

Има једна врста људи која слободу процењује са свог

личног становишта. За њих је слобода могућност да раде шта они хоће. Њихови су мотиви таштина, славољубље, властољубље и богатство. Има их које теже само за једним од тих елемената, други за неколиким од њих а трећи за свима. Политички амбициозни теже за славом и за влашћу. Други, жељни богатства и његовог сталног увећавања, траже слободу искоришћавања других. Неки — и једно и друго. Они се увек лицемерно позивају — то је њихова општа карактеристика — на високе, добро схваћене, праве народне и државне интересе, на потребу слоге и прибирања конструктивних снага.

Грађанске партије — партије у правом смислу те речи — истичу слободу као прву тачку свога програма. Само, слобода је код њих схваћена једнострано, појам слободе исцрпљен је традиционалним политичким моментом. Либерални парламентаризам, схваћен усто чисто политички, за њих је пуно оживотворење појма слободе. Право на слободу савести, слободу исказивања мисли, утицај на вођење државних послова и право контроле путем права гласа, свакако су значајни елементи појма слободе.

То је међутим само један део, можда почетни. То није све. Мора се отстранити искоришћавање човека над човеком, мора се признати право да сваки ужива плодове свога рада и спречити гомилање богатстава поред немаштине, рашкош поред беде.

Није довољно признати формално слободу мисли. Треба прво омогућити слободно мишљење. Слобода мисли у систему друштвених неправди и беде, личи на лепу робињу.

Слобода мисли долази до изражаја ако је дата и пуна могућност култивисања те мисли. Културни неваљалац лако ће завести слободног незналицу. Формална слобода мисли без стварних услова за њену функцију може да се извинопери у нешто што нема ничега заједничког са племенитим осећајем слободе.

Беда је велики непријатељ слободе. Неправда је тежа од саме беде. Обиље малог броја, условљено је бедом великог броја људи. Човек се привикне на оскудицу али не и на неправду изазвану призором незаслуженог обиља поред незаслужене беде. Не само културни, него и некултурни богатш лако ће ставити у своју службу и културног, а камо ли некултурног сиромаша.

Ако је осећај слободе општи свима људима онда је слобода заиста животна потреба човекова. Пре или касније, начин за пуно задовољење те потребе мора се наћи. Слобода мисли мора да почива на могућности и слободи мишљења, на праву на рад и уживању пуног плода тога рада. Тековине духовне и материјалне културе морају се учинити приступачним и широким слојевима народа. Школу која даје оп-

шту и стручну спрему мора имати свако село, сав живот у селу и у земљи мора бити заснован на задружном систему. Тако слобода престаје бити само празна реч.

Таква слобода обезбедиће организовани ред. Право на слободу значи исто толико и дужност на поштовање туђе слободе. Људски род неће имати мира док не нађе начин да измири слободу са организованим редом. Лажне мере или мере искрене, али половне, неће помоћи. Слободу, тако схваћену, не може ништа заменити. Притисак најмање. Притисак уопште није решење, свакако не коначно. Ако ни због чега другог а оно због тога што сваки притисак, ма како он био смишљен и ефикасан, неминовно ствара и противпритисак.

Ето то је наше схватање слободе. Ми ћемо успети када успемо да за њега загрејемо српске сељачке масе. А верујемо да ће то бити. Српски народ, оличен у сељаку, дубоко је одан идеји слободе. Енглеz Харолд Темперли, професор Универзитета у Кембриџу, умро је недавно са жељом да му се пепео распе по Србији. Заволео је српски народ због његове дубоке и непомирљиве љубави за слободу. У својој књизи „Историја Србије” која ће ускоро изићи у српском преводу, он вели да нема расе која је показала херојскију жудњу за слободом и која је своју слободу задобила са мање помоћи од других а више сопствених жртава. Па вели: „Када духовни вођи Србије буду упутили снагу и жар сељака правим путем неће бити никакве сумње у исход”.

Владимир Закић

КЊИЖЕВНОСТ И СЕЉАЧКИ НАРОД

Када се зауставимо на питању, код кога се мало ко у нас заустављао: шта је дало наше село књижевности, а шта опет књижевност селу, видећемо да је та културна биланса позитивна само у корист села. Захваљујући једном великом сељаку, Вуку Караџићу, наша нова књижевност добила је свој сељачки темељ, свој језик, и богату ризницу тема и садржаја народне поезије. Велика обнова наше књижевности, коју претставља романтика, не може се ни замислити без тих здравих сокова из корена народног стабла. Тако је наш неписмени сељак, поред главног терета и свога крвавог прилога у борбама за политичко ослобођење, узидео своје благо и у темеље наше културе, напосе књижевности и уметности. Али та књижевност и уметност, када је стала на своје ноге, брзо се погосподила и отуђила селу, почела је по мало да се стиди за њега исто онако као што учини и много сељачко дете; свима Вама су познати такви вајни интелектуалци

који се стиде свога сељачкога порекла и беже што даље од села; они су се спасли, не морају да газе сеоско блато, а селу како буде.

Књижевност је, као еминентно духовна творевина, једна од најзначајнијих културних појава. У њој, кроз дело појединаца, проговара колектив који је у своме историјском развоју, доспео до извесног степена. Материјални напредак, ма како важан, није пресудан за појаву уметничког и књижевног дела. Случај наше народне књижевности, која се нарочито развила баш у доба политичког и економског робовања народа, најбољи је доказ за то. Књижевност се јавља као насušна духовна потреба, као крик душе, и код т. зв. примитивног човека. Ту потребу он осећа и данас. У патријархално и у феудално доба, када је у главном стварана наша народна поезија, сељак је сам подмиривао исту своју потребу, као што је сам себи правио одећу и обућу и све остало, али ново доба, које је изменило целу социјалну културу, увело новчану привреду и фабричку производњу, — унело је пометњу и у село, изменило је његов живот, иако га није учинило лакшим. Градови, центри индустрије, која је гомилала све нове капитале од сувишка недовољно плаћене радне снаге, ухватили су, као полип својим пипцима, збуњено село, које се није умело да снађе у новим приликама, и отпочео је процес распадања сеоског задружног живота, село се почело нагло пролетаризовати и дошло је у зависност према граду.

У том периоду и књижевност је постала нека врста фабричког продукта. Тај производ је, истина, грађен од сировина које лиферује село, али као готова фабричка творевина он је за село постао прескуп и неприступачан.

Због свега овога што смо споменули, тема књижевност и народ свакако је и важна и интересантна. Под утицајем општих схватања о народу, та тема се сасвим различито постављала. Да не залазимо у далеку прошлост, када народ, као маса, није ни код нас ни у страном свету, учествовао у т. зв. животу, него само служио, и на својим леђима носио све државне терете, — и пролевао крв у ратовима за које често није знао ни зашто се воде, — видећемо да се и у последњих сто и педесет година, од како се уопште почело рачунати са народом као културтврним фактором, гледало на учешће народа у култури са два, сасвим различна и супротна становишта.

И наши рационалисти, као и њихови европски учитељи, гледају на народ као на необрађену земљу, на којој буја коров; тај коров, а то нису само разни народни пороци, него и његово сујеверје, па и народни обичаји, треба искоренити трнокопом просвете. Опседнути идејом просветитељства, али још далеко од правог познавања народа, они су преда-

но служили т. зв. просвећеном апсолутизму, који је у свима великим европским државама, нарочито Немачкој, Аустрији и Русији, био службени курс. Заосталом народу, који живи у врзином колу својих предрасуда и рђавих традиција, треба — кажу они — отворити очи, просветити га одозго, путем наређења, помоћу лаичких државних школа, па му и силом наметнути савремена културна схватања.

Романтичари, опет, полазећи с другог гледишта, са гледишта француских и немачких филозофа романтике; једног Русо-а и једнога Хердера, виде у народу извор коме треба да се врати и на њему напада не само целокупна култура него и политика. Народ је плодно поље и ливада, пуна мирисног домаћег цвећа. Од народа треба учити, ићи путем који води његов здрави инстинкт, па и у основним питањима конзултовати њега, преко његових претставника. Та схватања нас доводе до културног и политичког демократизма, једног система у коме народ може потпуно изразити своја схватања и своје потребе и наћи пут и сретства којима ће се моћи подићи његов општи културни, социјални, економски и политички ниво.

Борба за демократију, за опште право гласа и парламентаризам, кроз 19-ти век, имала је повољног утицаја и на демократизовање књижевности, бар у погледу њених садржаја. Прост човек из народа, сељак или мали чиновник, није могао бити озбиљни јунак неког књижевног дела све до појаве првих руских реалиста, најпре Гогоља, који је у својој приповетци „Шињел” изнео таквог јунака. Велики руски писци, који су почињали борбу за ослобођење руског народа од деспартизма, први су осетили душу народа. Од тога времена књижевност није само сјајна сала у којој се бучно забавља безбрижна аристократија, веома често на рачун слабих, сиромашних, који су свима делима те господске књижевности могли да буду само предмет исмејавања, смешне фигуре. Сетимо се да је тако било и у нашој дубровачкој књижевности. Марин Држић, иако и сам пореклом пучанин, умео је само да се смеје, да чини „Новелу” од сиромашног херцеговачког сељака који је сишао у Дубровник да прода мало сира и масла.

Реализам је донео нова схватања у књижевности. Књижевност је престала да буде пиће жедној људској фантазији и празна естетска игра. Она се ослободила и романтичарскога патоса, сувише наглашених осећања, свргнула је са себе и јарам историзма, и приближила се животу, његовој стварности и његовим проблемима. Књижевност је почела да доноси документе о социјалном и психолошком стању човека и савременог друштва, и да се у својим анализама служи методом узетим из области научног истраживача. На око објективна, обрађујући многе теме које раније нису биле

предмет књижевности, реалистички књижевник уноси у своје дело социјалне, политичке, економске, моралне и друге тенденције. Тако књижевност прелази уски уметнички оквир, а постаје универзални одраз многоструких животних манифестација. Тек таква књижевност, која је постала тумач живота, постаје и васпитни фактор. Унети тај фактор у цели систем народног васпитања, наћи његове вредности и успешно их применити, то спада међу проблеме којима се наука о васпитању најмање бавила.

Књижевност, нарочито данашња у којој владају принципи т. зв. новог, социјалног реализма, и која није одраз само стања једне средине, њене социјалне статике, него и *израз идејне динамике* једнога доба, — не може се уносити у народ, предавати и тумачити као научне дисциплине, не могу се учити као на пр. неки страни језик, историја, физика, хемија или хигијена и пољопривреда. Књижевност долази као посебни горњи слој на наслагае других многоструких признања и интереса. Према томе онај кога желимо да заинтересујемо за књижевну уметност мора бити припремљен да је прими, и то као откровење, радосно, с одушевљењем за њене истине. Данашња наша књижевност, нарочито због свога компликованог облика и начина казивања, који је, и поред свих настојања новијих писаца за јасноћом, претежно књишки, — није приступачна, баш оним што је највредније у њој, нешколованом човјеку. Да би се уопште могло приступити раду на ширењу интереса за књигу, у нашем народу, потребно је подигнути основну писменост. Потребан нам је културан т. ј. правилно упућен сељак, у коме треба пре свега развити *духовну радозналост*.

Познати шта је књижевна уметност, какав је њен задатак и у чему је њена вредност, наш прости човек из народа може најбоље на оној књижевности коју у неким крајевима он сам још ствара. Ни наш велики Вук није знао да цени нашу народну песму, као књижевно дело, док му то није показао његов учитељ Копитар. Образован човек, који осећа књижевну лепоту народних умотворина, умеће да њихово богатство објасни и оцени и онима који су били спонтани творци тих вредности. У разговору са нашим сељацима сваки од Вас ће лако моћи да их доведе до тога, да сами себи даду одговор зашто воле народну песму. Видећете како они цене не само јунаштво него пре свега високи људски морал великих личности из наших народних песама, како суде о великим историјским догађајима и тд. Има, међутим, утицаја из народне етике коју треба паралисати, сузбијати, али и објаснити. То је, на пр., српско-турски т. ј. православно-исламски верски антагонизам, који је велика историјска драма у нашем животу, али драма која је прошлост, а чије актуализовање, ма и као књижевни доживљај, може да буде

само штетно, јер и данас може да подржава психолошке разлике у народу верски подељеноме, и тим спречава његову правилну националну оријентацију. Поред осталог, и верска осетљивост наше муслиманске браће, и истицање сукоба из прошлости криви су за многе неуспехе наше народне ствари у садашњости. На другој страни, у књижевним делима којима треба деловати на народ, треба истицати познате примере људске племенитости и верске толеранције, али исто тако узети под критичку призму неправде и неваљалства од којих пати човек, народ и човечанство.

Тумачењем изабраних књижевних дела о животу града, напосе његових сиромашних слојева који се стварају приливом са села, треба открити истину (а за то је баш згодна приповедачка форма) о граду, да би он престао да буде кобни мамац који вуче сељака у тобожњи лакши живот, те он често напушта и земљу и нестаје у градском робљу.

Добар писац за народ је онај који је јасан писац. Просветни радник на селу треба да нађе згодан час када ће својим слушаоцима прочитати штогод из добре, актуелне књиге. Он треба да постане нека врста новог гуслара, који ће их пренети у нове области интересовања, а сељак је пажљив и захвалан слушалац, треба му се само умети приближити. Да останемо у кругу наше књижевности. Од Веселиновићеве „Кумове клетве“ и „Прве бразде“ Глишићеве, тема тако простих и толико блиских свакој и најпростијој сељачкој души, па до Ранковићевог „Горског Цара“ и Јаковљевићеве „Српске трилогије“. — Имамо много и уметничких и етичких вредних дела која би наш сељак могао да схвати исто тако као што свађа народну песму. Пред њим само треба скинути вео мистике с писане књиге и охрабрити га да отвори сезамска врата књижевности.

Разуме се, књижевно васпитање села мора да полази од сељака, његова живота и његових природних тежња, и да му се опет враћа. Оно што се сељаку пружа као књижевност, да задовољи његов духовни интерес, не сме да буде егзотична литература кроз коју ће сељак да заволи „свет научне романтике и њему туђи свет вароши, а изгуби вољу за свој сеоски позив“.

Књижевно васпитање, координирано с осталим, мора да сељаку „пружи просвећеност која ће му омилити његов позив и помоћи му да га улепша, учини достојнијим“. Место сумњивог варошко-бироградског идеала, оно треба да у њему развија културне идеале прикладне за село. При томе, учитељ треба да буде више интелектуални савезник, више да регулише ток идеја, које доноси време и потребе живота, него да даје готове унапред спремњене идеје. При сваком васпитању, а нарочито књижевном, треба настојати да се избегне *дозирање*, које је највећи непријатељ васпитања. Пре

свега је потребно потражити метод *заједничког рада* и испитати услове одређене средине, измерити њену, да тако кажемо, духовну температуру, духовно поднебље. Наш човек, као што је познато, воли познату мелодију, воли ону своју песму, једино она га може да истински одушеви. Тако ће и сељак прави интерес привући у првом реду опет сељак, једнако сусед као и онај из неког даљег краја. Сваки сељак воли своју земљу, свој крај, али српски сељак има и широко схватање отаџбине, коју носи у души целу, с њеним целим просторством. Ту своју отаџбину и њене људе, он ће ближе, непосредније осетити кроз књижевна дела; а нема краја наше земље који, бар преко једног свога претставника, није претстављен у нашој књижевности.

Деликатни и тешки посао популаризовања књижевности у народу припада његовим сутрашњим васпитачима. Да тај задатак они успешно могу вршити потребно им је што солидније књижевно образовање. Али не само то, потребна им је и љубав за књигу и вештина да у њој нађу најпре много за се, а затим и много онога што другоме треба да саопште.

Посао на ширењу љубави и разумевања за књигу, у нашем народу који се тек на њу треба да навикне, олакшан је само тим што наш и најпримитивнији човек поштује ученост, воли живу реч, а у књизи види светину, којој је место за иконама. Видео сам једног нашег старог муслимана како склања с пута исписан лист хартије, да се не газе, јер и то је, осећа он, неки хлеб. У таквом народу, заиста, постоје могућности за благотворно дејство књиге. Зато, и поред велике данашње неписмености и неукости његове, не треба очајавати, не треба пропустити ништа што се може за њега учинити.

Др. Јован Кршић

Р В А Њ Е

На жаркој поподневној припеци питомо мирише смола. Са једне купасте могиле сред парка, вири из зеленила старо маховином обрасло, мраморје. Отуда као из кадионице, парком струји мирис милодува и другог мирисног цвијећа сеоских цвијетњака.

На сред поља, поред извора топле сумпорне воде стајала је од вајкада могила- насута људским трудом, и на њој сеоско гробље. Сад је свуд око гробља засађен купалишни парк. Оно је у њега утонуло, изгубило се, заборавило се. Њега још једино знају да нађу у густим насадима парка сеоске пчеле, вођене струјама мириса подивљалог сеоског цвијећа, засађена некада по гробовима милих покојника.

За подневних тишина, када купалишни гости пландују преживајући масне ручкове по ладовинастим хотелским собама и терасама, чује се са ове гробљанске могиле пјесма веселе пчелиње војске, пјесма неуморних трудбеника сунчаних љетних дана.

О сеоским задушницама, до касне вечери из травуљине и корова, још пламиса понекоја воштана свијећица, замирише тамјан и купалишне госте узнемири необична посмртна пјесма и притајена попијевка нарикача. Све се то обавља брзо, на хитњу и готово кријући, јер је купалишна управа забранила употребу гробља, настојећи да му се што прије сваки траг затаре.

Док се они труде, да ово што прије учине, бектуран буја, мирише и круни своје ситно сјемење чак до лијеха питомога цвијећа у парку, да се ту, подивљао и настрљив од мирисног цвијета сеоских вртова, претвори у отровни коров што дави и осваја. А омарићи, издајници, размажени питомом земљом пољском и стајским дебелим гнојем, заборављају да су се клели дружини, када су их са жилама вадили из игуманске постојбине, да се неће дати у редове засадити, поткресити и шишати, да ће се сви посушити и погинути, па бујају и штркљају мимо вршњака у планини.

Још је погдјеко, бестидна и црна образа, издао ову честиту благородну земљу и дружину пуштајући жиле у мекоту лагодна живота. Множе се издајничка смрдљива легла, из којих гамиже халапљива војска лакомаца на слаткише, што их обилато нуди нова цивилизација, лажљива, подла и лукава.

У заранке овога боја, овога мијешања и кошкања снаге и вјештине, док се још није могло рећи „чија ће да потоне“, док је још вино пливало на води, одигравала су се чудна збитија, смијешна и жалосна у исти мах.

Пред новим курсалоном купатила, под кровом од црвено и жуто испрутана платна, сједи гомила за столовима. Ту су госпође у широким шареним сукњама, са великим сламнатим шеширима на глави, господа у реденготима од танкога сивога штофа, са високим шкробљаним јакама и свијетлим пластрон-машнама. Официри у плавим, као небо, мундирима, погледа управљена у таваницу, испијају пиво из високих елегантних чаша и цуше, танке, мирисне цигаре.

Широку, раскошну, дворану курсалона, која је отворена са три стране, па се у њу и са терасе види, провијава вјетрић са многих лепеза намирисаних мошусом, шипром и знојем господе хусара, улана, хофрата, газдића и бегчића, па госпођа из високог, средњег и полу-свијета. Ту је, поред многих племенитих синова и кћери обију метропола двоглаве монархије, много дјеце са широких мађарских пуста, па

оних из забачених паланки Боемије, Галиције, Шлеске, Тирола, Крањске, Кроације, Баније и Лике.

Међу овима је и неколико урођеника, већином без го- спођа, које се још нису навикле на манире високога дру- штва. Они се познају по рђаво свезаним оковратницима; по киселом изразу људи, које жуљају ципеле; по дебелим злат- ним ланчинама преко трбуха и непослушно накомстрешеним фризурама. Они се зноје више него остали, покушавајући, да својим лицима дају мамурно-блесави израз људи, којима је досадно, како је било тада у моди у отменом свијету, прве и једине, колоније двоглаве монархије. Међутим, њихова румена ознојена лица показивала су само огромну радозна- лост велике, бркате дјеце.

Поред урођеника у овоме великоме и отменоме скупу било је и полуурођеника. Међу посљедњим истицао се сво- јим дивовским стасом и бакенбардима господин котарски предстојник Дане племенити Ђутук од Ђутук-града, велики православац и Срб, па господин Емануел (Мане), такођер велики православац и Срб, па неколико директора помоћних уреда и управитеља котарских испостава све Србова и згољ- них Хрвата у здравље ћесарово. Сваки је од њих имао у саборној цркви сто, на високим школама у Грацу и Бечу дје- цу и малу кордунашку капицу са великом стражмештар- ском лулом — за интимности код куће.

Сва се ова елита искупила у курсалону земаљског купа- тила, да присуствује свечаном отварању павиљона за стри- јељање живих голубова, који је био подигнут у босанско-ти- ролском стилу на крају једне алеје.

Мјесецима хватали су сарајевски јангини и јалијаши по чаршији припитомљене голубове ратујући ради тога са ба- калима, који су бранили своје размажене и претиле гаћане, наслућујући да им се не спрема ништа добро. После је ове голубове дуго времена дресирао господин натшумар Рајтер, да на дати знак излијећу из кавеза испред стрјелишне тера- се, да би их господа ловци могли комотно стрјељати сједе- ћи на сламним, тиролским, столицама. Ловећи голубове не- колико је јангина добило таквих батина, да су на изубијана мјеста морали привијати цигерицу; али су се голубарници стрјелишта ипак напунили плаве крилате живине.

Да би се и народ забавио био је саграђен за ову прилику ринглшпил са верглом, разапето неколико шатора за стри- јељање у аутомате а под ведрим небом ограђена рвачка ар- на, на којој су се требали да рву „најјачи људи свијета“, све сами шампиони од Португалије па до Кине. За обилату по- сјету ових народних забавишта побринули су се жандари, чији су се бајонети свјетлуцали кроз младу, истом засађену, смрчевину.

Да би показали народу како треба да ужива у припрем-

љеним забавама, дошла су из курсалона господа, провозала се на рингшпили, пуцала у роду, која се, погођена, сагибала у шевар и отуда у кљуну подизала бебу; у бабу, која је гађала пијаног мужа папучом и сличне шалјиве сцене.

Сељаци: домаћини, џематбаше, кнезови, муктари, гледају ова ајначења мало увријеђени и постиђени, што су понијели мухуре и позивали прве домаћине свога џемата, да дођу на ове државне свечаности, како су им жандари наредили. Млађи и враголастији се нису могли уздржати, да господину, који је клизнуо са дрвена коња не подвикну: „Држ се зубима за вјетар! Не бој се нећеш даље од земље!” и тобоже умиривали „разиграна” коња тепајући му испружене прегршти: „маљи, маљи, маљи!”

Пошто је стријелиште отворено припуцаше пушке. По ваздуху се разлеће окрвављено перје. Кокоши какакодакаше по сеоским двориштима.

Нарочито најмљени чувари са црвено-жутим барјачићима на дугачку штапу, бранили су приступ на брисани простор.

Тетка Мара Вукановица пошла баш у род у Осијек, када је један од чувара пресрете. „Не можеш овуда, тетка, погинућеш”.

„А мој Стеване, шта то чуваш са тим барјаком?”, пита она чувара, када по небу залепрша ново јато голубова и плотуни му за час просуше перје. „Кажем ја, — шапутала је сама себи тетка Мара враћајући се кући на Вечерицу, — да ће они и нас очерупати, кад нас, узочас, припитоме као ове голубове; али се, срећом, моји дивљани тешко припитоме, да из руке зобљу”.

Док су господа уживала у племенитом спорту стријељања голубова, отпочеле су рвачке утакмице пред народом. Прво је шампион Хамбурга оборио шампиона Португалије. Онда се рвао бечки месар са пољским ковачем, док на посљетку није остао као побједник један риђи Баварац.

Народ је са занимањем пратио рвање, снебивајући се мало ради голотиње трбушатих шампиона. Изгледало му је, истина, да се рвање не врши по витешким правилима за ову утакмицу у снази и вјештини, ради чега су се чули протести и изрази незадовољства. Побјеђивали су редовно они, који су противника хватали за врат и давили или му подлачки заошијавали руку у лакту. На крају је као побједник остао најтежи и најтрбушатији рвач, гомила угојене месине буљавих сивих очију.

Када је чиновник купалишне управе изашао на подиум, да прогласи побједника и преда му новчану награду управе, народ се заталаса.

„Није право, рече стари кнез црнорјечки, да овај, који је највише давио и заошијавао, понесе награду”.

„Није право, није право”, повикаше сви натежући разапете конопце око арене. Чиновник се смете и уплаши и на крају предложи, да се неко из публике за награду купатила порве са побједником. Народ на ово радосно пристаде и стаде измеђусе тражити заточника.

Док су се народни главари договарали тражећи мегданџију, дебели се побједник шепурио по арени надимајући се и напињући мишице, да би уплашио мегданџије.

Чиновник је нестрпљиво стајао на арени гледајући народ. „Дакле нико неће”, рече он на посљетку, спремајући се да оде.

„Хоће, хоће”, рече црнорјечки кнез, гледајући у једног снажнога момка пред собом. „Хајде, Остоја”, рече му он благо.

Народ прихвати кандидата и изгура га на подијум.

Одушевљење, које је у почетку било захватило народ јења, када народни заточник стаде поред крупнога Баварца. Некако је према њему изгледао ситан, мршав и стидан. Једва га наговорише да скине кошуљу. Тада народ опет одахну. Обнажени рвач показа ребра као дуге и врат кратак и набијен самим усуканим жилама, као велика бродска ужад. Укуе снажне, савијене напријед и од себе, као да се никада пружале нису са крупним чворновитим шакама и сплетом гужви мишића по плећкама.

Сунце је већ сједало иза Игмана простирући му сјенку по пољу, када се мегданџије понесоше. Младић је настојао, да свога противника ухвати преко паса, како је научио рвући се са вршњацима, али је тјелесина била велика и трбушата, да се чврсто прихвати. Док су се два пута окренули кошкајући се врат се Остојин нађе у рвачком грифу. Лице му постаде бакарно црвено, па модро. Очи су му блудиле по небу, као да отуда нешто очекује а руке му се опустише.

Народ се утиша посрамљено. Ова изненадна тишина окуражи још више шампиона и он нескривеним поносом окрену изобличено лице свога противника народу, као да му се наруга, да га засиди. Момче погледа по народу, погледа часна лица својих сељака жалосна и погружена, погледа у свијетле образе стричева и ђедова постиђене и осрамоћене и учини му се да ће сви заједно потонути у земљу, ако он сада не обори свога противника на тле по свим правилима витештва.

Један голуб заплашен и крвав паде на кров ринглшпила тражећи уплахилено да се негде сакрије.

Нико се не гану, ни они, који су се прије заузимали за такмичаре у сличној невољи, не помаљају зуба. Стари црнорјечки кнез озбиљно ћути и гледа, да ухвати поглед свога унука. Он се још узда у своју кост, која је одољевала и горим невољама. Сјећа се он свега тога и чека, чека да се на-

родски мегданџија наљути, да се у њему пробуди она кап вучије крви, што је остала у жилама за спасење на послијетку.

Чека народ, чека стрпљиво док се Баварац напреже свим силама да притисак не умањи, док се противник не преда. Чекање му се отегну бескрајно. Снага га поче издавати, мишићи смалаксавати а врат међу подлактицама још крут и несавитљив. Одједном он осјети, да га по плећима противникове квргаве руке пипају, док се не саставише и почеше да притежу све јаче и јаче.

Руке утонуше у месину све до ребара, до костију, које почеше да шкргућу и попуштају. Дах му стаде. Младић је гледао у народ и као да се погледом нападао снаге све бесомучније стезаше противника. Већ му је и врат слободан јер се Баварац покушава рукама да отме из страшног загрљаја.

Тишина, чује се како народ дише, како у далеким селима лају пси и кокодачу кокошке. Чују се и далека звонца са храсничких ливада.

Рвачи су стајали готово непомично на подиуму, али се осјећало, да Баварац више не стоји на својим ногама. Лице му је помодрило а ноге млитаво опуштене. Неко се присјети да повиче: „Пуштај, уби човјека!“, али Остоја ништа није чуо, него све више стезао, док неки из првих редова не скочише на подиум да раставе мегданџије.

Народ обузе раздраганост. Гласно се смију и озбиљни сеоски главари.

Један одушевљен халвеџија поклања побједнику цијелу таблу са слаткишима. Он узима двије-три шећерлеме и завија их у мараму а друго оставља дјецџи и дјевојкама.

„И ја ћу му платити част“, виче стари храснички муктар, гурајући се кроз народ до побједника.

*

Већ се и дан клонио западу. Сјенка се са Игмана опружи дуж поља преко златних узрелих њива, којима се разилазио народ. Замало па оста пусто цијело игралиште са ринглшцилом и стрјелиштем аутомата. Тек погдјекоји грађанин остао је да проба погодити роду, што вади бебу из рогаза и бабу, што гађа мужа пијаницу папучом.

Самоћа и туга прође сјеновитим стазама парка. Међед се чешао у своме кавезу а очерупане орлушине бискале спремајући се на починак.

Пошто се смрачило престаде пушкетање и гости се преселише натраг у курсалон. Служила се богата вечера, врло дуго. Точио се токајац, малага и шампањац. Падале су здравице а било је и подригивања, оних који нису још зна-

ли, да то у овоме друштву није дужност погошћенога. После су се парови размилили по парку. Била је мјесечина.

Један Пепика, са моноклом, у униформи хусарског поручника хвалио се својој дами: „Сто му гхомова и ја сам такођер стхашно јак”.

Одвија се тако свечаност освећења стрјелачког павиљона у курсалону и салончићима. По клупама големога парка гугућу голубице простријелених срдаца. По сеоским цвијетњацима мирише стидљиво невен. Села у пољу и по пристранцима спавају на мјесечини.

Господин Јохан фон Глукцошиц се преврће по меканој постељи купалишног хотела Унгарије и не може да заспи. Све му пред очи долазе неки римски центуриони, прозукли, угојених трбуха пушу силазећи у базен сумпоровите воде, на чијем дну трепере у мозаику извезени грифони, гирланде и рибице.

Уздишући они спомињу нека чудна, давно заборављена, имена, која више нису звучала латински, него вулгарно, барбарски. Сјећали су се и Рима упоређујући његове терме са овим, али су одушевљено говорили и о добро спремљеним ручковима код некога Дазаса и Брикуша. Сјетили су се да помену и божанскога Августа и да рецитију неки Вергилијев стих, али на таквом језику, да се господину Глукцовицу кожа жежила.

Туга се огледала на руменом, угојеном лицу центуриона, који се презнојавао у топлој пари терме, туга и досада помјешана са регизнацијом. Мумлајући нешто проклињао је конзула, који је први почео да осваја ову горовиту земљу барбара, што знају правити тако укусан сир и владати добро кратким мачем.

„Лажете, ви нисте Римљани!” хтио је да им каже господин Глукцовиц, али се предомислио, натукао добро на очи спаваћу капу и већ по десети пут се преврнуо на другу страну.

Пред очи му опет изађе онај центурион. На њему више није било ни хитона, ни лијепих центурионских сандала, него неки кожух и пријесне барбарске опанчине. Сједи он на трonoшцу поред отворена огњишта и својом центурионском палицом цара ватру, на којој крчка катао са пасуљом и дебелом овнетином. Гдје ли се изгубила она августовска фризура? Нестало је. Сада се цакли ћела. А мач, онај славни мач, што се прочуо у биткама по Панонији и Тракији? Сада сав масан виси у ћилеру а њиме домаћица с времена на вријеме сјецка за ћуфте дебелу овнетину.

Опет се господин Глукцовиц окреће на другу страну. Већ помишља да стави тамо главу гдје су му ноге. Пред очи му се помаља једна стела, грубо и неспретно изрезана у тврду пјешчару; али оно што прочита и виђе на њој баци

га у крајње счајање, јер је на стели стајао латински натпис толико натрпан погрјешкама, да се он одмах сјети својих латинских задаћа. Наједном му се, на највећи ужас учини, да то и није латински натпис, него словенски а и ова стела, да није центурионова, него његова, јер је на њој стајало старим словенским писменима:

„Овдје почива раб божји Јово Глуцковић, вјечна му памјат”.

И не чекајући да сване господин Глуцковиц, ознојен, као да је сада изашао из купатила, устаде из постеље, узе комад министарске хартије и поче својим лијепим рукописом, коме је захваљивао напредак у служби, писати молбу за премештај.

*

Свиће... Са ријека, које су се иплеле по пољу као жиле на тежаковој руци, диже се лагано магла. Поред пута за Стајбине црни се нешто покривено густим капљицама росе, као мравињак. Када се маглице почеше одвајати од земље промешкољи се онај мравињак и усправи. То није ни био мравињак, него јучерашњи мегданџија Остоја, коме су се синоћ учиниле Стајбине далеко, па прилегао поред пута да отспава до зоре.

Сада, отресајући росу пође до ријеке и уми се гласно фракајући као ждријебац. Отирући лице великом црвеном марамом он хитрим корацама пође Стајбинама, да не окасни на кошевину, коју је то јутро мислио да обави.

Да би се мало угријао он је поцупкивао прескачући ограде а када успут сустиже једнога свога сељанина, који је такођер заноћио поред пута, они зацјеваше:

„Оооо....”

Пјесма није имала ријечи. Разлијегала се преко цијелога поља, играла по врховима крошања, тек обасјаним првим јутарњим сунцем, стресајући росу. Магле се откинуше са површина ријечица и полетише као балончићи небу.

Господин Пепика, пробуђен њиховом пјесмом, љутито скочи из постеље и кроз прозор позва службујућег полицајца, да забрани узнемиравање починка.

„То је изван градскога атара, господине поручнике, одговори му полицајац, у граду је ред и мир”.

С. Ђ.

П Р О Л Е Ћ Е

*Пролеће, што ми доносиш на длану
струк првих ружа, процветалу грану,*

*немира јато, да гинем, да патим
за стазом новом, путем непознатим.*

*Пролеће, што ме обнављаш и будиш
сто лудих жеља дан у мени рудиш.*

*На путу стани! Нећу да се топе
кроз снежна јутра моје тешке стопе.*

*О, немој доћи! Стани жудњо стара.
Знам да ми носиш змије сред њедара.*

ГУСТАВ КРКЛЕЦ

ХАСАНАГИНИЦА

*У твоје плаве ози сјало је рано љето
и мирис младог неба у твоје срце пад'о.
И све је било жарко, и све је било свето, —
и свуд је божјим свијетом тајанствен пламсај влад'о.*

*Младост се жарила сама у слатком малаксању.
Љубав се, к'о сунце, у сјају својем крила;
и док је око ње све било у будном усијању
прошла је, и сама у тежњу своју се свила.*

*Листале воћке су медне и лептир узлијет'о.
С планине сњези пјевали у бугној пјени потока.
На рујном тимору голуб драгану своју је срет'о
и топли вјетар будио зегеве уздуж растока.*

*Све је центало у жудњи и дисало је дубоко,
у несвјестици врелој кликтале птице и горе.
Само је тужно било твоје лијепо око
и усне твоје се трзале да ријез једну прозборе.*

Ал' стид, и младост, и понос од љубави су били јази
и ријез није дошла да дуги сан оствари...
За невеселим твојим трагом, шта то знази,
још и сад у души мојој крвари.

БУЗА РАДОВИЋ

ЗАВИЧАЈНА ЈЕСЕН

Знам да вјезности нема.
Све је у нама, у срцу и уму.
И смрт у мени дрема
к'о прелокано псето на друму.

О, све се, најзад, без плаза сахрани!
Кишица ситна к'о мрав ситан сипи
у окно, у вид: све више се стани.
И негујни дремеж око мене кити.

Јесен. На врата ослоњена боком
прежива златну пређу илинштака.
Чобанге, дјетић, ено над потоком
гађе гладну краву палбом кременштака.

Сјекира се негдје у шуми замјеће, —
дрво је и расло да сјезено буде.
Пада млет: к'с птић у хору да се заплеће.
У грму два млада зеца се гуде.

...И на овом путелку завизајном
можеш умријет' сам, сам к'о да си на крај свијета,
а све је ту за тебе везом трајном
везано, све од гроба до џеијета.
Ал' шта?! Све си и тако без плаза сахрани.
Хтио бих само да из посљедње ријеги
замирише незгажено сијено, још топло од сунгане млијеги,
из оног сјенокоса у страни.

БУЗА РАДОВИЋ

СРЕМСКИ МОТИВИ

II

На пољу, на њивама
Руши се класје зрело,
За једно боље доба косци
Раздрагано, весело певају.

Шарене се мараме,
Сунце пржи врело;
Лица од сунца препланула
О бољем, лепшем сневају.

Можда ће на јесен
Кад виноград сазре и вино преври
А крв страшно зашуми;
Можда ће по девојку доћи просци,

По девојку са зеленом марамом
И лицем од сунца препланулим.
Руши се класје, весело певају
О негем што ће доћи косци.

...Над селом небо модро,
Веже пуно песме, армуника,
Чежње и уздаха топлих;
Јесење веже лепо ко сан.
У селу бели високи звоници
У везерњем смењу тужно поздрављају
Још један минули дан.

НИКОЛА ЈОВИЋ

СЕЉАЦИ

Редови мрки, густе, тврди, сељазки,
Сплет милионских руку слободу да бране.
Чупаве главе блескају (огима поуздања,
Дурашне и снажне као земља што је знојем хране.

Руке што косе, жању, ору и од зла бране,
Снага што су је вјекови дојили прегнућем,
Мисао што је слободу текала да плане,
Срце милионско што је дртало радошћу пред нашим
сванућем.

Хорде азиских и европских тирана и огимага,
Ломиле су своју кизму под ударцима ових руку,
Што су јуназки знале оштрицом љутога мага,
По насртљивцима смјело да туку.

Редови мрки, збијени, снажни сељазки,
Заставу носе слободе, истине и рада,
Заставу новог доба и смјелог прегнућа,
Окупљајући под њу свакога ко страда.

БОСИЋ БОГДАН

ПРОУЧАВАЊЕ СЕЛА

Проучавање нашег села отпочело је давно, пре више од једног столећа. Велики *Вук Караџић*, који је прикупљао народне умотворине и први описивао обичаје и друге елементе наше етничке културе, био је по том свом раду наш први испитивач народа и народног живота. Али се већ и код Вука осећа схватање да је „народ” само онај свет који живи на селу, схватање које и данас влада у великом делу наше интелигенције, а које није оправдано. Тако је Вук био први који се је почео бавити проучавањем српског села. У том послу био је он далеко испред свог времена и својих узора како по ширини свог интересовања тако и по вредности онога што је урадио: њега су интересовале све гране народног живота, а све што је забележио записано је јасно и верно. Како је у његову раду ипак превлађивало скупљање народних умотворина и описивање народних обичаја, његови сарадници су се највише и бавили тим пословима, тако да су материјална култура и друштвени односи нашега села поново били занемарени.

Из Вукове школе изашао је велики број скупљача народног блага како код Срба тако и код Хрвата. Задуго је тај рад био препуштен вољи добронамерних појединаца. Издваја се једино *Валтазар Богишић*, правник широке културе, који је својим радом на прикупљању и проучавању правних обичаја код Јужних Словена стекао огромне заслуге за науку.

Два научника и политичара, један Србин и један Хрват, заинтересоваће се у већој мери крајем прошлог века за проучавање села и заинтересоваће наше највише научне установе за те послове. То су *Анте Радић* и *Стојан Новаковић*. Анте Радић израдио је 1897 „Основу за сабирање и проучавање грађе о народном животу”, по којој је прикупљена обилата грађа из живота нашег села у западним крајевима, објављена у „Зборнику за народни живот и обичаје”, који издаје Југословенска академија у Загребу, а који је уређивао неко време сам А. Радић. Ст. Новаковић, који се је бавио разноврсним научним пословима и политиком, посвећивао је много пажње и питањима из наше културне историје. За питање о проучавању села још увек је веома актуелна његова исцрпна расправа *Село*. Из дела Народ и земља у старој српској држави (Глас Српске краљ. академије XXIV, Београд 1891). Новаковић је стекао знатних заслуга и за Етно-

графски музеј у Београду као и за Етнографски одбор при Српској краљевској академији, а по његову предлогу и основана је 1892 г. значајна Академијина публикација Српски етнографски зборник, у ком је досада у преко 50 књига објављена огромна грађа и многе расправе.

Заслуге за проучавање нашег села стекли су и многи други наши и страни писци и научници (М. Ђ. Милићевић, И. Јастребов, П. Ровински, Л. Илић, М. Стојановић и др.), али су највеће заслуге у том погледу Јована Цвијића, који се је и сам бавио проучавањем народа, утврдио главне чињенице и поставио многе проблеме, а уз то се бавио нарочито организацијом рада на проучавању народа у првом реду сеоског света.

Цвијић као географ, бавио се особито изучавањем географских особина и географске условљености толиких насеља на Балкану, али је његов геније запажао и проучавао и појаве економског, социолошког и етнолошког карактера, тако да је он у ствари био први који је код нас та проучавања на нашем селу ставио на научну основу. Његови велики радови, особито Антропогеографски проблеми Балканског Полуострва, Основи за геологију и географију Старе Србије и Македоније и Балканско Полуострво претстављају капитална дела и полазну тачку за многа даља проучавања, којима је он дао потребни географски оквир. Не мања је заслуга Цвијићева што се је целог свог живота трудио да створи што већи број сарадника и ученика, у чему је и успео као готово ни један од наших научника. Док су неки од њих продужили да се баве само географским проучавањима, други су се одали више изучавању народног живота, а око једних и других окупио се велик број научника других струка (лекара, правника, историчара и др.), који настоје да примене Цвијићеве методе у свом раду или да се користе искуствима и резултатима његова рада. Цвијић је особито унапредио Српски етнографски зборник, у ком је кренуо серију „Насеља” (до сада 28 књига) с обилатим и драгоценим материјалом из области проучавања сеоских насеља у свим деловима Југославије. Нажалост, после Цвијићеве смрти знатно је умањена активност Српске краљевске академије на том пољу.

Ма да је много рађено на проучавању нашег села, ипак је урађено мало, и ми уопште не познајемо довољно наше село, а у неким областима нимало. Сем тога то наше познавање села је једноставно.

Незгодна страна досадашњег рада на проучавању села је и у том што резултати тог проучавања нису популарисани, те се још одржавају многе заблуде о селу. Једна од многих заблуда које владају у нашем друштву јесте да смо ми сви „сељаци”, да смо сви „изишли из опанка”, те да већ самим

тим познајемо прилике и менталитет села, па нам није потребно да га упознавамо. Истина је да у нашој земљи сеоско становништво чини огромну већину од 84% и да, поред тога, и по самим градовима има приличан проценат становништва које живи од сеоске привреде и на сеоски начин. Она мањина градског становништва, иако је готово сва биолошки пореклом са села, разликује се потпуно од своје сеоске околине, јер је у градовима, који су код нас готово сви туђег порекла, примила други начин живота и друга схватања. Разлике у начину живота, друштвеној организацији и у погледима на свет не само да су довеле до неразумевања између та два дела народа него и до неповерења, па и непријатељства, што је све последица дуготрајног развитка у различитим правцима и има корена у давној прошлости.

Поред тога што се уопште разликују град и село, постоје и уже разлике обласног карактера. Нису ни сви градови једнаки. Довољно је само да напоменем села у југоисточним крајевима динарске области и села у Повардарју или у бившој Војној Крајини. Док су села у динарским крајевима рапштркана и малена и тек са замецима народне сеоске организације, у Јужној Србији су данас села по правилу неправилно збијена и с веома развијеном и чврстом организацијом села као једне друштвене и привредне јединице. На организацију села има обласне разлике у том погледу код нас уопште није обрађана довољна пажња, те отуда многе незгоде и неуспеси, јер законодавство (уколико је ујединачено) и разне наше установе третирају село у свим деловима државе подједнако.

Иако нам је држава по саставу свог становништва обзиром на место становања и занимање „селячка“, ипак је држава та која је до данас најмање учинила за проучавање села. Сав рад на томе препуштен је приватној иницијативи и неким научним установама које су остављене без сретстава.

Нарочито етнологски музеји, који су требали да буду установе за проучавање и прави научни заводи попут геолошких и сличних завода, немају довољно особља ни за своју садашњу службу, а камо ли за шири рад, нити имају сретстава за одржавање постојећих збирака а камо ли за прикупљање нових. Академија наука помаже једино приватну иницијативу, а од ње нити се може очекивати нити тражити да води ширу и организовану акцију. Тако је код нас једино проучавање села и нашег човека остало готово сасвим занемарено. Ма да би се сретства која би се уложила у тај посао богато исплетила на тај начин што би се уштедило много на губицима који би се избегли кад би се разне акције на „подизању“ села ослањале на резултате претходног проучавања.

Проучавање села намеће се, међутим, из чисто практичних разлога. Познавање села потребно је не само научницима који се баве теориски науком о народу него и свима који имају ма какве везе са селом и сељаком. У Сједињеним америчким државама, у наше време, захтева се познавање и разумевање социјалних односа аграрног живља и од правника, и од економисте, и од социјалног политичара, и од педагога, и од душебрижника. И код нас би несумњиво савим друкчије изгледала наша основна настава када би учитељи износили из школе више знања о свом народу, а нарочито кад би били боље упућени у хумане, социјалне и психичке особине оног света у чијој средини треба да раде као васпитачи. Рад на унапређењу сеоске привреде не би се могао ни замислити без претходног проучавања постојећих начина рада. Отуда многи неуспеси, неповерење и потсмех с којим сељак тако често дочекује акцију од стране школованих људи. Без икаквих претходних студија сеоског човека и његовог односа према земљи поступало се је и у акцијама од већег значаја, као што је на пр. колонизација. Наши законодавци обично никако не воде рачуна о правним схватањима на селу те је отуда велика разлика између обичајног права и писаних закона, на које се стога сељак тешко може да навикне. Претставници наших управних власти обично ни појма немају о менталитету „народа“ с којим су стално у додиру и који треба да познају.

Према изложеном, проучавање села код нас још увек није на оној висини на којој би требало да буде и још увек се не схвата довољно његов велики практични значај. Чак се ни теориски ни практично не искоришћују у довољној мери ни резултати досадашњег проучавања. Стога је неопходно потребно да се тај посао из основе реорганизује: да се постојеће установе (академије, музеји, заводи на универзитетима) оспособе или да се створе нове установе које ће се бавити проучавањем села на најширој основи, користећи се уз то и приватном иницијативом. Треба израдити један план рада и целу акцију централисати (за целу земљу или за поједине области, бановине). То је потребно и ради јединства урадити и ради економисања, јер би се на тај начин избегло да се више лица баве истим послом или да се у једно место одлази у више махова рада разних проучавања, која би се могла обавити одједаред. Такви заводи служили би онда и као врло корисни саветодавни органи државним и управним установама и они би једини могли дати основу за смишљену и успешну културну политику и етнополитику, као и за рад на етнобиолошком, хигијенском, па и привредном подизању села.

Док и код нас не дође до стварања таквих завода и планског уређења проучавања села, треба продужити са доса-

дашњим радом и помагати га. Као главни задатак за прво време треба сматрати потребу да се обрати већа пажња проучавању материјалне културе и друштвеног живота нашег села, јер су те гране занемарене.

Др. Мил. С. Филиповић

ЗНАЧАЈ СТАТИСТИКЕ ЗА УСПЕШНО ВОЂЕЊЕ ЕКОНОМСКЕ ПОЛИТИКЕ

Ко је пратио послератни развој привредних прилика у нашој земљи, могао је утврдити, да већина економско политичких мера, предузетих у циљу потпомагања земљорадничког сталежа, нису донеле очекиваног дејства. Ови неуспеси били су повод опште критике рада одговорних политичких кругова, као и узрок стварања извесне психозе неповерења према свим мерама предузетим од стране одговорних носиоца економске политике. Ослањајући се на те критике, човек је морао нехотице стећи уверење, да су поменуте мере предузете ради заштите свих моћних интереса, али само не у интересу народне привреде.

Ми се напротив не желимо прикључити тој врсти критике, и то из разлога што сматрамо да једини узрок тих неуспеха нису били само непоштење, несавесност и корупција партија и режима, то јест, све шта се обично своди под појам, „неморалне политике”. Напротив, верујемо, да је у току протеклих 20 година било на водећим местима нашег политичког и привредног живота, поред тих неморалних, и доста поштених и савесних политичара, који су радили добронамерно, а ипак нису успели у својим настојањима. Ову чињеницу одлучили смо узети за полазну тачку наших даљих излагања управљених проналажењу главног узрока тих неуспеха.

Полазећи овако са гледишта да је се желело добронамерно радити упростили смо постављено питање, јер смо одстранили споредне узроке и тако се више приближили решењу. Наиме, грешка може једино још бити у недовољној, односно погрешној, примени техничких сретстава носиоца економске политике. До овога морало је опет доћи, свакако, услед непознавања социјалних и економских прилика, односно погрешне оцене дејства примењеног средства. Као доказ непознавања прилика од стране одговорних кругова, може да послужи чињеница, да је у већини случајева предузета мера донета сувише доцкан, то јест, кад је постављени социјално економски проблем узео већ такве размере, да је тиме постављено питање опстанка не само погођене со-

цијалне групе или сталежа већ и читаве народне привреде. Из тога произлази да су носиоци економске политике погрешно сватили своју улогу. Битна сврха економске политике, наиме, није само уклањање већ насталих привредних тешкоћа, класних супротности, већ и спречавање да од истих не дође. То значи, да носиоци економске политике морају не само пасивно већ и активно учествовати у изградњи народне привреде, следствено улози економске политике (Мирковић) „која је сретство у рукама друштвене заједнице ради постизавања друштвених циљева”. То значи, да се економска политика мора заснивати на потпуном познавању међусобних зависности свих социјално економских појава, насталих привредном делатношћу људи, а које једино могу објаснити померања социјалних и економских маса, испуњавајући социјални и привредни простор друштвене заједнице.

Овако схваћена економска политика несумњиво ставља пред тежак задатак одговорне носиоце економске политике. Тешкоћа задатка не састоји се толико у одређивању „друштвеног циља”. Тај је дат врховним (оригиналним) постулатом израженом у тежњи „сачувати културну и економску независност друштвене заједнице претстављене државом”. Тешкоћа задатка напротив лежи у одређивању мера, позитивно утицајућих у правцу стварања тог друштвеног циља. Наиме, док смо друштвени циљ тражили са гледишта објективног, то јест независно од жеља појединих друштвених јединица, дотле морамо приликом одређивања „пригодних мера” стати на гледиште привредних субјеката, стварајући привредне јединице, груписане према врсти привредних радњи а међусобно повезане односима насталим разменом добара условљеном постојећим друштвеним поретком. Познавање баш тих стално стварајућих и мењајућих односа, изражених квантитативним релацијама, претставља најтежи проблем за носиоца економске политике. Извесно је, да је познавање тих односа немогуће постићи само посматрањем једне привредне јединке већ напротив свих. Посматрања, према томе, морају бити управљена у правцу стварања колективних квантитативних и квалитативних обележја објашњавајућих не само бројем привредних субјеката и јединица, врсту, обим и успех њима обављаних привредних радњи већ и значај истих за целокупну народну привреду. За стварање тих колективних обележја неопходно је потребно прикупити емпиричке податке, које може једино пружити добро уређена државна статистика. Стога разлога чески статистичар Крејчи у правом назива статистику: „зрцалом јавне управе и господарског, политичког и привредног живота”. Добро уређена статистика свакако претставља најјачи ослонац државе приликом организације и усавршавања

државне управе и законодавства. Код нас, међутим, није се статистици поклањало довољно пажње, тако да још данас немамо централне статистичке установе, а слетствено томе ни најосновнијих података који би објашњавали привредни, социјални и културни живот нашег народа. То исто је један од главних разлога неуспеха наше економске политике, чије мере су претстављале више нагађања него ли резултат добро смишљене акције засноване на познавању социјалне економске стварности. Тај начин рада био је нарочито штетан по интересе земљорадника. Земљорадња наиме претставља посебан облик привређивања, зависан од много већег броја чиниоца, него што је то случај код других привредних грана, код којих главну улогу играју привредне производне погодбе, а споредну улогу у колико долазе уопште у обзир — природне производне погодбе. Успех предузимања у пољопривреди овисан је, међутим, у првом реду од природних производних погодаба (земља, климатске прилике, природни положај са гледишта општег и посебног), које се у главном налазе ван домашаја људске снаге и разума, а у другом реду тек од привредних производњи погодбе (величина и привредни положај газдинства, тржишне и радничке прилике). Разуме се да је свако појединачно газдинство израз утицаја тих погодби, које одређују, како начин и облик газдовања, тако и резултате истог. Следствено томе земљораднички сталез не претставља хомогене социјалне групе. Та разноликост интереса разлогом је диференција општих сталешких интереса, која може понекад довести чак до идејних разграничења и класних супротности. Из изложеног следи да једна и иста економска мера може имати разноликог дејства, те према томе се мора бити обазрив приликом одређивања и примене исте.

Горњим излагањима мислимо да смо довољно подвукли значај статистике за успешно вођење економске политике, као и значај социјално економских изучавања животних прилика земљорадника, који иначе представља апсолутну већину, према томе и најзаинтересованију социјалну групу, коју предузете економске мере највише погађају. Учињене грешке треба што пре исправити и барем од сада осветити више пажње статистици и социјално економским изучавањима привредних, социјалних и културних прилика на нашем селу. Једино на тај начин моћи ће се створити солидне основе за успешно вођење економске политике а тиме и могућност планског утицаја на изградњу привредног и правног поретка у складу са интересима целине.

Ing. Dr. Рудолф Турк

ПРОБЛЕМ ПЕТРОЛЕУМА У ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ

Европа није имала ту срећу да се у њој појави овај животни еликсир мотора, познати под именом „петролеј”. Само једна земља на југоистоку Европе, Румунија, на коју се природа осмехнула, премда ни до данас поменути држава од ове драгоцене материје није видела још никакве нарочите користи. Велике земље као Енглеска, Француска или Немачка — тиче се искључиво нашег континента, а нарочито она прва и друга, имале су довољно обезбеђене количине погонских материја. Немачка као права континентална сила све до почетка првог светског рата је била финансиски знатно заинтересована у румунском петролеуму преко своје четири велике банке. Али пораз је донео собом избацавање немачког капитала из Румуније од стране победиоца. За читаве две деценије доцније, немачки капитал није могао доћи до изражаја у свом ранијем петролеумском поседу.

Зашто овде додирујемо баш Немачку?

Стварност утврђује а ми морамо поштовати чињеницу. Немачка је средишна континентална сила са одлично организованом производњом. Свет нарочито води рачуна о њеној индустрији. Поред осталих ствари и ми овог тренутка стојимо „у петролеумској зони”. Значи да ће се неко, највероватније је то, заинтересовати и за нас. Природно је да ћемо и ми морати водити рачуна о ономе или онима, за које сазнајемо, о којима нам искуство говори, да се интересују и поред осталих ствари и за поменути „петролеумску област”.

Знамо већ да је Немачка јака индустријска земља. Њена мирнодопска потрошња погонских течних материја износи око 4 милиона тона годишње, седам стотина хиљада тона мазивних уља и слично. Ратни привредни теоретичари закључују да се ратна привредна потрошња погонских течних материја у односу према мирнодопској, повећава најмање за пет пута.

Према плану из 1934 год., Немачка је требала да има на расположењу у години 1940 тачно 2 милиона моторних возила. Додајмо томе поморску флоту, ваздушну флоту, разне моторе. А све ово зависи од петролеума. Очевидно је да Немачка мора да створи довољну количину погонских материја, било којим путем.

Познати немачки радник, Рајман, каже у једној књизи из године 1934: „У току 1918 Немачка је морала да заузме Румунију. Требали смо петролеума. — Али премда је се радило и дању и ноћу, премда су били пуштени у рад сви извори, и то се је показало као недовољно. — „У оном тренутку”, каже даље Рајман, „када су турске трупе 1918 год.

ушле у Баку, ми смо имали у својим рукама највеће петролеумске изворе на свету”.

Наувелерт пише о операцијама немачких трупа у току 1917 и 1918 г. у пределима Блиског истока, где су имали за циљ да се приближе ирачким и иранским изворима нафте. На једном месту наводи како је било издато наређење генералу фон Фастлекхајну, да се по сваку цену држи чврсто ових земаља.

Али ратна срећа је била наклоњена другима. Немачке колоне су биле принуђене да напусте све освојене области. Замишљене границе Рајха на обалама Персиског залива, оног тренутка нису биле остварене. Њихове трупе су се повлачиле у свој првобитни европски кутић.

Рат је био изгубљен, али живот је захтевао и даље да се ради. Немачка индустрија је продужила рад. Међутим требало је погонских материја.

Један од проналазача течног погонског горива који је иначе радио на томе још 1913 год. познати професор Бергиус пише године 1925: „Какву улогу игра петролеј, између осталих ствари видимо то из пораста његове производње која је износила у 1900 г. 19,570.000 тона, 1924 г. 135,065.000 тона. Немачка нема петролеума а мора на сваки начин да га створи. „Постоје два природна разлога”, каже професор Бергиус, да се кренемо на вештачку производњу течног погонског горива: 1) Индустрија угља трпи услед надпроизводње, 2) моторизација земље захтева течне погонске материје.

Изгледа да совјетска битка за гвожђе и Немачка за петролеум, имају нечег заједничког, долазе у исто време. У оно доба Немци почињу интензивније да раде на својој вештачкој производњи бензина.

У току 1927 године радило је девет предузећа на производњи вештачког петролеума са годишњим капацитетом од 958.000 тона. Највеће од ових предузећа било „Леуна” чија је производња износила 350.000 тона годишње. (Ове цифре су добивене непосредно од америчких произвођача петролеума). За једну тону течног горива било је потребно употребити две до три тоне мркога угља. Вештачки бензин био је 3—5 пута скупљи од природног, али морао се је производити. Трговачке статистике су доказивале, да Немачка плаћа иностранству сваке године за доведено минерално уље 1.400.000.000 динара. Према Бергиусу, вештачка производња бензина се исплати већ са годишњим капацитетом од 50.000 тона уз инвестицију од 350.000.000 динара. Други проналазач синтетичког течног горива, професор Фишер, доказивао је да је производња вештачког течног горива рентабилна већ од 20.000 тона годишњег капацитета, уз инвестицију у износу од 300.000.000 динара.

Ова два научника су тврдили да ће, не дође ли до остварења њихових планова, Европа остати увек везаних руку у економском погледу. Зашто онда исплаћивати иностранству оних 1.400,000.000 динара, кад Немачка може употребити тај капитал у произвођачке сврхе течних погонских материја и кад као таква, може једног тренутка да постане озбиљан такмац на петролеумском тржишту.

Није чудо онда што је се почело радо говорити о једном плану, који је пропао пред сам почетак првог светског рата: Европа је требала да постане јединствено петролеумско тржиште, где би и Немачка узела видног учешћа са својим капиталима. Овај план је предложио Детердинг, познати петролеумски велмож.

Зар није могуће сада у погледу петролеума ујединити Европу? Потребно је само организовати производњу. Угаљ би се „топио“ а течна погонска материја би клизила у велике резервоаре као вода при топљењу планинских глечера.

Према предвиђеном плану, немачка производња је овако требала да изгледа посматрана кроз призму стања у 1932 и 1933 години.

Сирови петролеум и дестилати који су добијани из домаћих сировина	1913 у тонама	1933 у тонама	Према програму владе број тона који треба да се постигне
Домаћи сиров петролеум	200.000	300.000	400.000
Из мрког угља	120.000	150.000	1.300.000
Дестилацијом из каменог угља при вис. темпер	375.000	475.000	375.000
Из смоле и отпадака	100.000	300.000	300.000
Алкохол из кромпира као мотор, погон. материја	100.000	200.000	200.000

Интереса ради као узред смо напоменули ових неколико ствари које су у основи, саставни део једра догађаја данас. Немачка производња синтетичка уља, у сваком случају оставиће дубоке трагове у производњи ове врсте, па било да се како рат заврши. Ако су Немци заиста успели пре почетка рата да остваре овај план и да постигну у производњи број тона од 3,175.000, онда су мирнодопску потрошњу имали скоро обезбеђену.

Цифра 895.000 тона у уведеној табlici не одговара оној сумарној производњи која је изнета из 1927 год., и износи 958.000 тона. Међутим ми морамо рачунати са овим броје-

вима пошто су произвођачи тежили да се произведена количина задржи у границама заинтересованих, јер је познато са колико драматичности се води борба око ове врсте производње. Петролејари нису још имали рачуна да се ова привредна грана развије, пошто им је било добро познато да је петролеум једно јако оружје у рукама непријатеља.

Прелазимо на преглед стања петролеума у Румунији тј. прелазимо на сам предмет који смо у наслову истакли, премда о румунском петролеуму је у самом тексту било већ неколико речи.

Будућност овог петролеума биће још за дуже времена интересантна. Иако износи $2\frac{1}{2}\%$ од целокупне светске производње, њени извори се налазе у Европи и отуда њихова вредност не финансиски али више политички скаче. Европска привреда преживеће још тешких тренутака, баш услед општих и економских борби.

Највећу производњу коју је Румунија забележила била је у 1936 години, када је изнела 8,700.000 тона, тако да се на другој страни 1940 године зауставила у свом паду на 6 милиона тона. Поремећаји су настали услед или опште или појединачне савремене европске кризе. Међутим инсталације у Румунији имају могућности да прераде 11,000.000 тона годишње. Значи, да се цео капацитет неискоришћује. У румунском петролеуму је било уложено 1914 год. пет стотина милиона немачких златних марака. После рата када је Немачка била избачена, остали су као заинтересовани у производњи Енглези, Французи, Американци, Белгијанци, Швајцарци и нешто мало Италијана.

Ниже приложена таблица показује тачно како се је кретала румунска производња петролеума последњих девет година. Румунија је трошила незнатне количине од произведене робе а од извоза није имала Бог зна какве користи. Страни капитал је своју улогу одиграо изврсно.

Бројеви обележавају: 1) производњу петролеума у 1000 тона; 2) просек цена у леима за 1 тону, 3) унутрашња потрошња у 1000 тона.

1931 год.	6.658	416	4668	1184
1932 „	7.350	398	5166	1229
1933 „	7.387	433	5884	1333
1934 „	8.473	363	6547	1411
1935 „	8.394	540	6612	1480
1936 „	8.704	586	6885	1546
1937 „	7.153	1130	5668	1621
1938 „	6.110	907	4495	1674
1939 „	6.240	1602	3848	1785

Југославија је друга земља у југоисточном европском простору која долази у обзир где би се евентуално могло

пронаћи петролеума. У току 1938 г. страна штампа је објавила једну вест да је извесна американска петролејска скупина заинтересована у тражењу петролеума у нашој земљи. Том приликом је било јављено да је у Југославији основано „Југословенско истраживачко д. д.“, које је добило велике концесије. Страна штампа је објавила и то, да је друштво финансијски добро обезбеђено.

Међутим не само Југославија, већ и остале земље које спадају у овај преглед, по геолошком саставу своје територије исто тако немају довољно изгледа, да ће се постићи жељени резултати.

За сада су позната налазишта на Мурском острву, под Мајевицом код Вирпазара и у близини Врање у Моравској долини. На Мурском острву је за време од 1930 до 1939 г. добивено свега 4874 тона сировог петролеума.

На другој страни за исто време добивено је подземног гаса само на другим местима, у количини од 25,415.443 м³. На основу ових података, стручњаци закључују да је радије потребно поклањати пажњу експлоатацији овог подземног гаса код нас, него бавити се истраживањем петролеума, за кога нема довољно повољних знакова. Овог подземног гаса нарочито има у изобиљу код Бујовице у срезу пакрачком, на територији Бановине Хрватске. Његова примена у савременој индустрији је многобројна и разнолика. Употребљава се и за погон моторних возила. Тврди се да се потрошња за погон моторних возила овога гаса, необично повољно развија.

У току девет месеци 1940 године, потрошња подземног гаса у нашој земљи у боцама кретала се је овако:

јануар	112.882 м ³
фебруар	116.346 м ³
март	171.964 м ³
април	199.225 м ³
мај	182.996 м ³
јуни	191.267 м ³
јули	204.377 м ³

У колико се тиче наше производње и потрошње петролеума за ниже изложене године, они изгледају овако:

	(у хиљаду тона)			
	1936	1937	1938	1939
Домаћа произв. петролеума	01	04	1	—
Производња подз. гаса у мил. м ³	1,5	1,8	2,4	—
Увоз минералних уља у хиљ. т.	160,0	133,4	183,0	188,4
Потрошња	—	137	132	130

Преглед југословенских додаваоца минералних уља према државама у времену 1938, 1939 изгледао је овако:

Додаваоц	(у хиљадама тона)			
	1938		1939	
	процент целокупног увоза			
	1938	1939	1938	1939
Румунија	143,2	149,8	78	79
Немачка	39	10,6	2	6
Протекторат	5,3	7,3	3	4
Италија	7,7	5,3	4	3
Белгија	—	5	—	3
Велика Британија	10,9	4,2	6	2
С. А. Д.	4,8	4	3	2
Остале земље	7,2	2,2	4	1
Свега:	183,0	188,45	100	100

Други је случај са Маџарском у погледу налазишта и домаће производње петролеума. У непосредној близини југословенске границе на месту Лишпе појављују се веома повољни знаци већих наслага петролеума. За ове области је се још пре првог светског рата интересовала Англо-персијанска петролеумска компанија.

Међутим тек 1933 год. дошло је до склапања уговора између једне веће американке петролејске групе и мађарске владе. Према извештајима које је у оно време пустила међународна штампа, изгледа да је у експлоатацији мађарског петролеума био лично заинтересован и др. Бела Имреди. Радови на бушењу и тражењу петролеума дали су до сада повољне резултате и очекује се да ће бити постигнути још већи успеси. Није искључено према мишљењу стручњака да се и још на неким местима у мађарској равници налазе различне насlage сировог петролеума. У том случају Мађарска би за кратко време постала извозна петролеумска земља. И Немци деле ово мишљење, а највероватније је да они у овом тренутку и највише настоје да се експлоатација петролеума у Мађарској што више развија. Овоме гледишту и време данас иде на руку. Моћ међународног капитала нарочито из петролејских кругова није више онако велика, као што је то био случај пре ових великих ратова, да успева да контролише целокупну производњу и тражење нових петролеумских извора. Позната је чињеница да су велике финансије петролејске групе намерно онемогућавале проширење производње петролеума из простог разлога, да омогуће „престојне“ цене, према њиховом мишљењу, на међународном тржишту. Претставници петролеумског капитала желели су да обезбеде себе што су у највише случајева и постизали.

Маџарска производња минералних уља у време од 1936 до 1940 године (у хиљаду тона) је изложена у следећој табелици:

	1936	1937	1938	1939	1940
Домаћа производња минералних уља	—	2,2	43,2	104	240
Увоз	260	284	212	179	—
Потрошња	195	224	244	298	—

Маџарска је у 1938 год. увозила минерална уља из ових земаља (у хиљадама тона):

Румунија	204
С. А. Д.	5
Остале земље	3

свега 212

Уколико се тиче осталих земаља као Бугарске, Грчке и Словачке, изгледа да су оне исте судбине у погледу богатства минералног уља, па чак сиромашније од Југославије. Додуше наше области још нису довољно испитане, али ипак по мишљењу стручњака у Југославији неће се наићи на терене, у којима е наслага петролеума бити барем толико довољне, да ће се њихова производња моћи да рентири. Свима овим изложеним земљама, Румунија додаје своја минерална уља и то у највећој мери. У осталом све земље у југоисточном делу Европе још и сада не троше веће количине погонских материја, пошто се индустрија код њих још увек налази у повоју. Механизација пољопривреде не постоји. Обрада земље није још толико интензивна. Још не видимо да се по пространим пољима балканских земаља крећу моторни плугови. У току 1939 г. ове земље су увезле свега 438.000 тона минералног уља и то првенствено румунског порекла.

Поставља се питање, шта ће бити са привредом ових земаља у подунавској котлини и на Балкану, продужи ли се рат даље? С обзиром на аграрну пренасељеност, која постаје веома тугаљиво питање код народа насељених у овом простору, помишља се и на потребе индустријализације, на другој страни и на рационалнију обраду земљишта у циљу појачања пољопривредне производње, како по количини тако и по каквоћи, што би у том случају значило да ће се потрошња минералних уља све више и више повећавати, — доводи нас до питања шта ће и откуда као и на који начин можемо добављати потребне материје.

Оправдана је претпоставка да је Немачка успела да усаврши своју производњу синтетичког бензина. Лиферација-

ма румунског петролеума, Немачка ће се припомоћи довољно а узмемо ли још и 1,500.000 тона, које је обезбедила последњим привредним уговором са Совјетском унијом, она ће се у погледу петролеума добро санирати.

У иностраној штампи је се у току 1938 године објавила вест да једна велика сила нуди Југославији да подигне у њој велика уређења у сврху добијања вештачког бензина. Таква постројења су била онда оцењена на 200,000.000 динара. С обзиром на то да наш угаљ према мишљењу стручњака није тако нарочите каквоће, но исти може веома добро да се употреби за израду течних погонских материја, можемо да се упитамо данас шта је било са преговорима за изградњу оних горе поменутих постројења.

Интересантно је да се је у оно време прешло код нас преко тога питања. Из којих разлога и иностранство није ништа о томе објавило.

Међутим данас долазимо у један доста неизвестан положај. Питање индустријализације и моторизације у нашој земљи не могу се замислити без течних погонских материја. Данашње време то захтева. Да ли ће сутрашњица донети нов начин за погон возила то је већ сасвим друго питање. Подземни гас чија производња код нас, према статистичким подацима, ипак повољно напредује, нећемо моћи у тој мери да искористимо тако довољно, колико би смо били у стању и могли да користимо течна горива.

Намеће се питање да ли ће се у овим тренуцима моћи нешто учинити да не будемо свестрано везани за једно тржиште. Прошла су времена кад је Данска живела само од Лондона одн. од његовог тржишта. Пред нама се појављује и нова петролејска организација, која је просто копија оне замишљене организације из 1914 године.

Рад. П. Радивојевић

КАКО ЈЕ МИТАР ПОСТАО ЗАДРУГАР

(Одломак из романа)

Цвиле то неподмазане осовине на великим, теретним колима Митра Ришића. Љут је то и оштар врисак челика, који се увија и окреће под сувишним теретом. Обрао је Митар први воз кукуруза и повезао га равно у газда-Војину сушницу, да отплати оно мало дуга и добије нешто новаца како би одно, колико још данас, да плати задњу рату пореза. Зато два угојена зеленка затежу из петних жила, упишу се коњске хрптењаче, шкрипе неподмазани точкови и златним сјајем љескају се жути, узрели клипови кукуруза. Кроз олијалу шубару стрчи прамен риђе Митрове косе,

а под ниским, квргастим челом кљуца мисао и тешко ставља рачун:

„Воз је са даскама и увршен, па сигурно мора дати најмање дванаест метери чиста клипа.” — Ту се Митар замишли још јаче. — „Газда Мошо плаћа у граду метар за сушару по 38 динара, али на малти се мора платити по 2 динара ђумрука. А газда Војо плаћа у селу по 34 динара. Не исплати се због те разлике губити читави дан, а и послови су притегли да човјек не зна на коју страну прије да се окрене. Рецимо нек’ будне дванаест метери, а толико најмање мора бити, по 34 динара. Онда добијам 408 динара. Дуг код газде-Воје износи нешто преко педесет динара, а за порез имам дати две и по стојке. Ова ће кола покрити то обавоје и опет ће ми остати да купим соли, дувана, малко шећера и кафе. Добро је ово, скинуо сам бригу с врата, па сам онда миран. А родило је фала драгоме господу Богу, па се за једна кола ни познати неће. Зато подај брате цару царво и Богу Божије, а плати што си дужан и свијетла образа иди међу људе. Не треба мени ни с ким заједнице ни мјешанције. Могу ја вала читаву хиљадарку добити кад ми треба, а ето онима њихове набављачке задруге и заједничке сушнице, па имаће вала кад и за кике да се дочепају. Лакше човјек живи и напредује кад је у дослуху са газдама, а и срамота је да се Митар Рипић помијеша са гољанима и иде за крмељивом памећу голокраког Јанка. Имам ја добар грунт, а и чељад су ми врједна, па шта ћу ја да се мијешам са фукаром. Боље је мени да се прибијем уз газда-Воју и видећемо ко ће даље отићи. Недам ја да ми се мекињама соли памет, а други да тугорише мојм крвавом муком”.

Ту су коњи оштро тргнули узде и стали, а Митар се пренуо као иза сна и жмикаво погледао околу. Пред задругом стојао је дуги ред натоварених кола са кукурузом, док су на дворишту пред магазином Никола и Стеван мјерили гомиле цакова, уписивали их у књиге и сељацима давали блокове. Гомила сељака весело је жагорила, а кад су Митрова кола застала сви су заћутали и радознало погледали тамо. Дваестину радозналих очију осјети Митар на себи. То га још више разљути, па зато бијесно трже кајасима и коњи запеше, а кола наново кренуше напријед.

— Видиш да су коњи паметнији од тебе, стари гривоња! Они су исправно оцијенили гдје им је мјесто и стали, а ти као јогунасто јуне запео у страну и вучеш своју крваву мuku у зеленашку пећину.

— Пусти га само на миру. Доћи ће он као и мој матори, само док га једном добро очерупа газда-Војо, — рече један жгољави младић.

— Начекаћете се ви мене — одговори окосо Митар и љутито ошину бичем коње.

Љутим писком поново зацвилише претоварена кола што су се тешком муком котрљала џомбастом и раскаљаном улицом села. Запињу снажни и угојени зекани, оштро пуцкета бич, а Митар пјени од љутине:

„Зар оно шкембаво дериште вјерује да ћу ја доћи к њима? Може ме неко само мртва из освете у задругу унијети. Домаћин сам ја, па је мени мјесто међу правим људима. А тамо се све скупило што кад ручак састави одмах мора мислити на вечеру. Голотиња и сиротиња да курјак на најљућој сувомразици не би имао зашто зубом ухватити. Јок, није моје мјесто тамо” — као да се сам себи извињава, додаде Митар.

Опет му се мисли прекидају, јер кола кроз широке вратнице улазе у газда-Војино двориште. Као велике, незајажљиве и похлепне немани са свих страна зинула су врата на дугачким кошевима, што брзо гутају једна за другим сељачка кола натоварена кукурузним клиповима. Широка колна вага испријечила се на средини дворишта, па кад на њу наиђу кола, она само болно задрхти, а газда-Војо одврне запорањ, оштро погледа бројке и довикне сину да запише. Хтјели би најчешће и сељаци да загледају бројке и уједначе вагу, да контролишу и припазе док се мјери, али се због тога жестоко љути свемоћни газда-Војо. Црвено лице са дебелим, гојнатим подвољком налије се крвљу, а лукаве, зелене очице сипају презриви бијес, док он запјенушен виче на сељаке:

— Посумњати можете у свачије поштење, али у моје никад. Кад се нађете у љутим клијештима невоље, онда сте питоми и молећиви као гладни пси. Преклињете: учини, спаси и никад ти то нећемо заборавити! А кад треба платити, онда још сумњате у моју вагу. Е, то је оно што поштена човјека вријеђа до самога срца. Па шта и да вам оде која кила више? То је опет за вас, јер куд би да нема мене? Куд, питам вас? Носите главу на раменима, а празна вам је као тиква кад ископни!

— Ма нијеси ти газда-Војо дијете! Зар да се љутим још на ону уш? — кажу сељаци, а у себи сви одобравају Петру.

— Људи Божи, знате ли ви шта је то посумњати у трговачку част? Дабоме, да не знате! Могао бих ја њега суду, па кад му натоварим на леђа адвоката Ацу, онда би тек знао шта је трговачка част. Али нећу да имам са сваком рђом посла — умирује газда-Војо и лукаво гледа испод ока, како то дјелује на сељаке, а риђи бркови задовољно му поигравају на широкој горњој усни.

Зато кад је Митар натјерао кола на вагу рече у себи: „Нек види да ја нијесам као други”, па далеко стаде у страну.

— Петнајест метера и два кила с колима! Добро си на-

товарио, газда Митре, али куруз ти није најсувљи. Нек буде ко теби, јер ми смо наши.

— Сумњам да ти је ико сувљега довукао. Волим вала теби јефтиније дати, а клип је жут к'о дукат. Домаћин сам ја газда-Војо, па хоћу са правим трговцем посао да водим. Радим и чувам, па ми зато не требају задруге и мјешанције!

— Право имаш Митре. Оно и нијесу задруге, већ хајдучија и голи бунтовник. Отимају поштеним људима хљеб из руку. А власт је само пустила да види шта ко мисли, па ће их једнога дана лијепо за гушу, а учитеља ћу ја послати тамо гдје се на магарцу брашњеник носи. Ако је по закону, онда је то луд закон и ја и сви трговци радићемо да тога закона нестане. Јер кад ми задруга отме посао, шта онда требам ја да радим? Како би теби било Митре брате, да ти неко те коње из шака узме?

— Море зубима бих га заклао — рече Митар и руком топло помилова коњске сапи.

— Тако је човјече паметни. Клаћемо се и ми трговци са задругом. Видиш ти, ми порезу плаћамо... Дотјера сељаке невоља, а ја даднем. Пола милиона ми ово неколико села дугују, а ја сам опет хвала Богу добро. Није свако поштен као ти Митре. Кад тражи, куне се и преклиње, богоради док не добије. ▲ кад потроши и прође невоља, онда ти одмјери од шаке до лакта. Зарачунаш му малко камате, а он нададне дреку као да га жива дереш. А, ко је видио цабе пара? Кажем ти, покварио се свијет, па цабати је што му добро чиниш. Основаше потрошачку задругу и отеше ми скоро пола села, а сад опет направеше заједничку сушару за кукуруз.

— Јанко и учитељ — проциједи кроз зубе Митар.

— А ко је тај Јанко? Не знаш дабоме! Не зна то нико сада у селу. Онда упитајте газда-Луку. Зна он, па ће вам свима рећи. Море, знам ја нешто похабасто и за учитеља. Али, нејсум! Дакле, Митре имао си петнаест метара и нешто више, кад сам одбио кола остало ти је равно девет и по. Теби изнимно плаћам по 34 динара. Мој си ти, па нек знаш кога имаш.

Нешто горко и опорно диже се из Митрових груди, па га љутим болом запече у самом срцу. Гутао је од муке пљувачку, јер је био начисто да му је газда-Војо зарачунао мање око два метра кукуруза.

— Добро де, куд је пошло нек иде! Наплати оно мало дуга, па ми дај паре да идем — рече Митар и оштро га пресијече погледом.

Дебела, прљава купусара, књига вересије се отвори, а месната рука лијено поче превртати листове:

— Ту си! Старог дуга 69 динара. Више од године дана како те чекам. Затим однешено у марту 54 динара разне робе. Сума сумарум 123 динара. Ситница за тебе.

— Каква је то разна роба и ситнице? Ништа се у моју кућу без мене не смије узети. Морао си се то ти газда-Војо сефити и записати на моје име нечији дуг?

— Нисам ја букван да се сефљавам. Трговац сам ја и знам ко шта однесе! Или можда и ти сумњаш да сам ти написао?

Митар се збуњено чешка иза увета, а дућан, рафови, тезга, газда-Војо и све око њега лудачки се окреће и злобно му се церека у лице. Ледени, оштри, зелени поглед Војин приковао га је за мјесто, а доље у грудима преметало му се и мутило, док су мисли стрелимице претраживале да се сјете свега што је купио од прољетос у дућану газда-Војином.

— Ја нијесам то однио и нећу платити!

— У шакама си ти мени тичице, па ако ти је криво ето ти врата. Говорила мени жена да не дајем више никоме вересије! Сви сте ви једнаки! Зато ћу ти сад још и камату зарачунати. Дакле сума сумарум са каматом 249. Ево ти остатак, па сиктер напоље!

Сломило се нешто у Митру као челик у пламену, па га тежак осјећај преваре ухватио за гушу. Дрхтећим рукама покупио преостатак новца, а крваво заколутао помућеним очима од љутње и са врата му довикнуо:

— Лупежу!

Као помаман сјео је на кола и бијесно их истјерао на улицу. Преврнуло се наједанпут све у њему, а доље под мршавим плетером ребара лудачки тукло срце, јер је од кржаве увреде и бола хтјело искочити. Тврда, жуљевита рука грчевито је стегла бич и оштро пинула њиме преко коњских сапи. Зекани полетјели као вјетар. Праменови просиједе косе завиорили се на вјетру, а у мождинама кључала, мотала се и превртала нека маглена, помршена збрка зажарених мисли, па се муњевитом брзином из невидљиве, црне подесијести тискале у свијест. Ненавикнута мисао хтјела је да продре у нешто болно што га је заогрнуло по цијелом бићу. Што му је струјало кроз крв, тијело и мозак, што му је навукло на очи мрену љутине, па је раздражен пустио коњима узде и шибао их као да жели побјећи од неке крилате немани што му бијесно стење доље у грудима. Уз престрашени врисак склањала се дјеца и жене испред њега, а живина једва се спасавала на крилима да не буде претрвена. Горе над брекћућом и богатом јесењом равницом кроз магличасту прошару чипкастих облака прогрјавало угодно јесење сунце и стидљиво се точило свијетлим млазовима по блатној, сеоској улици.

Пред задругом Митар заустави кола. Коњи су убрзано дахтали и плашљиво се лецали док је Митар откачивао штрање. Гомила сељака гледала га је испитивачки и сум-

њиво. Мрк и злокобно помућен стао је Митар пред Николу и рекао:

— Гдје је Јанко?

— Ти знаш да Јанко ради на мосту, али ипак сваки час може доћи!

— Хоћу и ја у задругу. Био сам одавно будала што нисам ушао међу вас. Педесет ми је година и за све вријеме само сам њушио земљу као слијепо штене. Од увијек сам био јогунаст и тврдоглав као погано кљусе. Али данас ме онај лупеж опаметио за цијели живот. Виђели сте она кола што сам провукао. У њима је било само девет и по метери, а још ми је приписао у рачуну. Зато браћо, примате ли ме у задругу. Ево, одмах ћу платити мој удио!

Баш тога момента пред задругом се појави Јанко. На крајичку узице водио је мршаву и помалену краву бушуљицу. На лицу му се одражавао видан осмијех задовољства:

— Никола, оди де овамо да погледаш овај мој пазар!

Сељаци окружише кравицу и Јанка, па су је са свих страна пажљиво загледали, а Никола се сагну, два три пута музну из сиса млијeko, ухвати га на длан и растрља. Затим је поче пипати око вимена, тражећи млечне жлијезде и напослетку задовољно рече:

— Млада је, али ће бити добра и млијечна кравица. Не-го Митар хоће да се запише у задругу.

— Ако, ако, Митар је честит и добар домаћин, па му је у задрузи и мјесто. А удио ако нема, може и доцније дати.

— Еј, вала вам људи и браћо! Нећете се у мени преварити — рече Митар и подиже капу као да се заклиње.

— Морао га је гадно ујести бокасти газда-Војо — рече шапатам куштрави момчић Стева.

Душан М. Баранин

О НАШОЈ СЕЉАЧКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

У наше доба ми присуствујемо освежавању наше књижевности појавом сељачке књижевности. Присуствујемо појави сељачке књижевности која се манифестује на разним приредбама сељака-књижевника, сељачким смотрама, заједничким публикацијама и зборницима, као и сарадњи на појединим нашим часописима и дневним листовима. Сељак-књижевник је име које се данас често сусреће у нашој књижевности, па и књижевна критика је забележила ту појаву (Јово Кршић у „Прегледу”).

У нашој младој култури ово је први пут да сељаци на-ступају у књижевности. Сами сељаци стварају књижевна дела, после напорног рада узимају перо у руке, и на хартији

стављају своје мисли, тешке и туробне, мисли о своме сељачком животу, о своме сељачком дому, о својој сељачкој околини. Њихови напори на књижевном пољу уродили су плодом. Поред приредби које се и у Београду и у унутрашњости Србије биле забележене како бројем посетилаца тако исто и њиховом публикацијом, појављују се неколико зборника сељачких књижевника. У Загребу излази „Зборник хрватских сељака” у Београду „За плугом”. Поред тога један део од самих књижевника издаје појединачно своје радове. Тако Мишкина пише неколико књига, Стојан Богданов „Облак над селом”, Григорије Лекић „Кроз бразде”, Митар Попара се јавља у „Сељачком колу”, Момчило Тешић и Драгојло Дудић у „Правди” и „Напреду”.

Борбе сељачких покрета на Балкану и у књижевности су актуализовале село и сељака. У књижевности Срба и Хрвата, нарочито код ових последњих, где је хрватски сељачки покрет потиснуо у страну све остале политичке групације. Не само да су на позорници наше књижевности почели да наступају сами сељаци као књижевници, него су и многи познатији књижевници морали се окренути селу и сељаку, да би осетили његов социјални пулс, да посматрају како се у последњем стадијуму капитализма развијају сви односи на нашем селу. Под утицајем сељачких идеолога, код Хрвата Антуна Радића, јавља се наша сељачка књижевност, као покушај да сами сељаци изразе своју реч о своме селу и животу у њему. Тако су се код Хрвата јавили несумњиви књижевни таленти, чак омиљени књижевник Миховел Павлек Мишкина, и Мијо Ступарић, а код Срба Митар Попара, Драгојло Дудић, Момчило Тешић, Радомир Тодоровић, Глигорије Лекић, Стојан Богданов и пуно других.

И заиста ко већ не осећа једно поштовање пред именом једнога Мишкине, а ко пак није осетио симпатије према њиховим заједничким зборницима, ко није тронут изашао са њихових приредби у Београду. Многи су се према овој појави држали хладно. Неки је ни до сада нису забележили, иако су за друге појаве у својим часописима имали места. Али ипак и поред свега тога, без икакве рекламе, ствара се нова сељачка књижевност, оживљује се наша безидејна књижевност, приливом, снажним приливом сељачког реализма. И док су једни претеривали у хвалисању књижевног стварања сељака, а друге се оглушивали њему, ми ћемо се овде потрудити да у општим цртама, дамо слику ове нове гране наше књижевности, приказујући је правилно, и указујући на њено право место у нашој новијој књижевности. Сељачким књижевницима потребна је помоћ. И та помоћ од позваних треба им се указати.

Као појава у књижевности, данас сељачка књижевност има више културно-политички значај, но књижевни. То је

свакако последица развоја политичких прилика код нас и културног развоја наше земље. Стога основна прта скоро свих сељака-књижевника је (сем малих изузетака) политичка и уметничка тенденциозност. Чак многи стварају директно под утицајем извесних одређених стремљена и поводом извесних догађаја. Прва и основна мисао је у свима њиховим радовима, било у стиху или у прози, да сељаштво у оваквом друштвеном политичком систему тешко живи и да оно тражи пута и начина да се из оваквог стања изађе. Тако наведимо једнога од њих Томо Гажи (Зборник) каже о мотивима ради чега пише: „Пишући жеља ми је да прикажем без икаквог улешавања у пјесми и приповеткама, тешке прилике у којима сељаци живе”. А Мишкина уистом „Зборнику” вели: „Љубав за народ, жеља за истином, утиснула ми је оловку у руке”. И нецколовани и самоуки Мишкина, писцу ових редова, усмено је рекао: „да се наше село мора чути свугде у држави па и у нашој књижевности, јер зашто смо ми онда сељачка земља”.

Долази период у историји човечанства када сељаштво ступа на позорницу. До сада сељаштво је преживљавало тешке дане. Заједно са продирањем капитализма у земље на југо-истоку Европе, продирала је новчана привреда у наше село, и стварала нове односе политичке и друштвене. И ако одраз тога новог стања, јавила се је тежња да се сељаштво изрази и на књижевном пољу, јер је књижевност као одраз свих тих прилика, веома погодна у ту сврху. Тако долазимо до појаве сељачке књижевности, кроз коју село говори о томе шта хоће и како хоће. „Видећи и осећајући многе друштвене неправде и неправичности, почео сам писати за штампу у својим тридесетим годинама, дајући олакшања својим душевним огорчењима” пише Митар Попара.

Сви сељаци књижевници пишу лепим народним језиком, језиком наших правих сељака. Сви готово без разлике сликају животну и потитичку стварност нашег села у грубом реализму, са где-где мало романтизма и натурализма. Они сликају пластично, истинито, занимљиво у простим тоновима, без отворених боја, али увек у контрастима, јасно наглашавајући своја идеолошка стремљења. Обични су им мотиви: сеоска стварност. Догађаји су слика нашег политичког, привредног и социјалног живота. Нису ретке појаве, нарочито у поезији, чисто идеолошког стварања где се дају пригодне ствари и програмске песме. Сељаци су код њих онакви какви су у стварности, дати живо и без икаквих улешавања, неуки, одликујући се здравим реализмом, и класном логиком. Они сликају своје људе у животном мравињаку сеоском, откривајући све оне инстинкте који их гоне на поједина дела. Многи уплићу и то веома вешто хумор и сатиру у својим приповеткама, а код многих је хумор међу-

тим веома вештачки, те квари вредност самога дела. Идеолошки иако има малог размимоилажења међу њима сви они наглашавају пут борби организованог сељаштва кроз политичке покрете. Када се говори о свима овим њиховим особинама мора се нагласити недостатак политичког васпитања и књижевне културе, због чега се појављује извесна нејасноћа у изразу и стилу.

По форми њихови су радови проза и поезија. Више поезије но прозе, јер за овај други књижевни род потребно је и више знања и више културе. Има и чланака, расправа и есеја. У погледу форме морају се учинити неколике замерке. Форма је велики њихов недостатак. Подражавајући многе наше старије књижевнике (Војислава Илића, Петра Прерадовића и друге) они желе да у старинској форми псеудокласицизма о неоромантизма, изразе једну нову животну стварност. А то ни најбољем уметнику не може успешно испасти, па у овом случају ни њима. Стога се у њиховим многим радовима осећа велико подражавање. У погледу форме уместо да се уче у народној књижевности која пружа велике могућности, они невешто подражавају поједине књижевнике. Народна поезија и народна књижевност коренито ће допринети њиховом језику и оживљавању њихове књижевне културе, ако већ до правих уметника и књижевника не могу доћи због свог социјално-економског положаја. Срећа би било и за нашу књижевност и за њих саме, када би се које удружење књижевника постарало о њима, па да им редовно шаље одабране ствари из наше и стране књижевности. То би била најлепша награда и нашој књижевности и нашем народу у место банкета и хвалопевки нашој националној „српској” или „хрватској” култури, јер њихов главни недостатак је немање средстава, ни времена за усавршавање.

Роден је за уметност рекао да је лепа ако је истинита. Иако књижевни рад наших сељака књижевника треба нечим садржајно упоређивати, остаје само да се упоређује са овом Роденовом дефиницијом, јер сељачка књижевност је истинита и према томе и лепа.

Миодраг Ј. Јевремовић

ОД ЧЕГА ЗАВИСИ НАПРЕДАК СЕЉАЧКОГ ГАЗДИНСТВА

Пољопривреда је саставни део народне привреде исто тако као што су то индустрија, трговина, саобраћај и занатство: „Сељак са хектаром земље, својим радом, својом производњом, и својим дохотком саставни је део народне привреде као и велики индустријалац”. Пољопривреда је са-

стављена из великог броја појединачних газдинстава — пољопривредних предузећа. Ова предузећа, у процесу производње, служе се истим чиниоцима као и остала привредна предузећа. Ти су фактори: земља, капитал и рад. Производњу у газдинству организује сопственик газдинства, дакле за наше прилике, сељак-земљорадник. Циљ газдинства је, у владајућем привредном систему, да остварује, под датим приликама, што је могуће веће зараде. Остварење циља зависи од многих фактора: у првом реду зависи од природних и социјално економских услова, од знања и способности власника.

Клима одређује врсту пољопривредне производње у једној области. Там утицају подлежу подједнако и велико и мало сељачко газдинство.

Наша је земља типичан претставник ситног и малог сељачког газдинства, у коме процес производње почива углавном на раду чланова породице. Употреба капитала је незнатна. Производи газдинства служе потрошњи у домаћинству, на тржиште се врло мало износи и то само ради подмирења неопходних новчаних потреба. По попису од 31-III-1931 године било је у нашој земљи ситних газдинстава — мањих од 2 хектара 671.865 или 33,8%, малих газдинстава — од 2 до 5 хектара 676.284 или 34,0%, средњих газдинстава од 5 до 20 хектара 581.305 или 29,3%, великих газдинстава од 20 до 100 хектара 54.470 или 2,8% и великих газдинстава преко 100 хектара 1.801 или 0,1% свих газдинстава, којих је било укупно 1,985.725.

Расподела земљишта и земљишне својине, даје пољопривреди једну специјалну структуру, за коју су потребне и нарочите аграрне мере. Да би се ове мере могле да успехом спровести, потребно је предмет познавати како у његовој целини тако и у његовој специфичности, у његовим деловима. Као што су постанак, развитак, организација и чиниоце који делују на унутрашње промене. Да би се дошло до корисних и потребних резултата потребно је применити научне и статистичке методе. Ове методе уколико су досада код нас примењиване, нису имале одређени план и јасно изражен циљ. У конкретном случају наше сељачке газдинство није ни проучавано у социјално-економском правцу, са циљем да се добијени резултати употребе као директиве у доношењу и примени аграрно-техничких мера. Наше сељачко газдинство је најнеиспитанија област у привреди. Често су примењивани резултати који су добијени истраживањем социјално-економских односа у сељачком газдинству других земаља и под другим природним и економским условима. Ови резултати могу се примењивати и на наша газдинства али само под тим условом, ако се упоређују са истоврсним резултатима који су добијени испитивањем наших конкретних газдинста-

ва. Таквим упоредним методама могу се постићи врло корисни и значајни закључци.

У последње време, и код нас, јавља се нешто јачи интерес код појединаца и група, као и код неких научних установа, за научна и нарочито за социјално-економска испитивања услова живота и рада у нашем сељачком газдинству. Сиромашна литература о овом питању постаје све богатија. Јављају се све чешће монографски радови и научне студије о појединим питањима аграрног проблема: напр. питање пољопривредне структуре, аграрне пренасељености, питање сељаштва као социјалног и политичког чиниоца модерне државе, питање опстанка ситног и малог сељачког поседа.

Успех и напредак сељачког газдинства зависи од многих фактора. Однос између величине газдинства и броја чланова породице спада свакако у ред важних фактора за успешан исход газдовања. За нашу пољопривредну структуру није утврђена оптимална величина газдинства. То је уосталом и врло тешко одредити, јер зависи од положаја и бонитета земљишта и бројне величине и састава породице. Теориски, то би била она величина која преко целе године упошљава радне чланове породице и својом производњом подмирује њихове потребе. Разуме се да та величина варира од места до места.

Састав породице може знатно да утиче на правац газдовања што зависи од броја и односа потрошачких и радних чланова породице. Овај се однос обично означава изразом P/R у коме P претставља број потрошачких чланова а R број радних чланова у породици. Значи, да породица са већим бројем потрошача развија већу делатност и постиже већи доходак него породица са обрнутим односом. Чајанов сматра да је продуктивност породице већа уколико је количник овог односа већи. По њему појам корисности у сељачком газдинству не заснива се на објективном мерилу, на рачуну рентабилности, већ на субјективном мерилу. Благодарети само оваквом начину рачунања сељак остаје везан за земљу и за своје газдинство које би по капиталистичком рачуну рентабилности показивало чисту штету. Радна снага породице је најважнији производни фактор. Радом се надокнађује оскудица других чинилаца: земље и капитала. Бруто принос, једина величина продуктивности малог сељачког газдинства, образује се у главном радом породице, али се због тога смањује стандард живота.

Економски положај и цене имају такође утицаја на повољан исход и правац газдовања. Интензивност газдовања може много да зависи од добро уређеног саобраћаја и јефтиног преноса производа до тржишта. Мала сељачка газдинства, уколико износе своје производе на тржиште, због неорганизованости, продају их на локалним тржиштима по

знатно нижој цени него што се за исту робу добија на централном или светском тржишту. Разлика у ценама у току прошле деценије, била је на нашим локалним и централним тржиштима (берзама) врло знатна. Та се разлика кретала од 20—30% у корист берзанских цена.

Унутрашња организација сељачког газдинства зависи од стручног знања и способности власника као и просвећености чланова породице. Сељачко газдинство се непрестано развија због чега власник мора имати способности и стручне спреме да би могао пратити све те промене и према томе давати правац своме газдовању. Власник као организатор свог предузећа мора да прати развој социјално-економских и политичких прилика уколико оне делују на правац и систем газдовања. Само из ово неколико података види се колико је проблем просвећивања и стручног образовања сељаштва важан за организацију пољопривредне производње у сељачким газдинствима. Није решење проблема у томе, како се то до сада погрешно узимало, што ће се стручно образовати само организатори-сопственици неких категорија газдинства (средњих и великих). Да би се могли успешно решити економски и технички проблеми пољопривредног напретка, потребно је да сваки пољопривредник буде образован, без обзира да ли је организатор и власник великог или малог газдинства или је пак пољопривредни радник. Задатак општег просвећивања сељаштва и стручног образовања мора ићи за тим да сваког становника села учини свесним онога што је. Само знање, опште и стручно, може да отстрани заблуде, рђаве навике и обичаје који постоје о извесним појавама у пољопривредном раду, а добре навике и обичаје да рационализује и прилагоди духу новог времена. Идеја просвећивања и стручног школовања треба да буде тако схваћена као што се лепо изразио стари амерички политичар и мислилац Брајан: „Сваки појединац треба да буде не само писмен и елементарно школован, него и тако учен као да ће бити претседник Академије наука”. То значи да сви грађани треба да имају могућности да буду подједнако школовани без обзира на благостање и социјалне услове. Не треба се бојати „поплаве знања и науке”, то је једина инфлација, чија је вредност несумњиво доказана.

Само путем науке и знања сељак може постати свестан своје улоге у народној привреди, друштву и држави. Он ће само тада бити у стању да своје предузеће-газдинство води према најновијим научним искуствима, да производњу прилагођава новоствореним економским условима, али не да им се пасивно подвргава као до сада, већ активно и свесно, то јест, својим разумом и вољом деловаће и он на њих и мењаће их у своју корист. На тај начин држаће пољопривредни развој у својим рукама, јер ће организованом вољом, мења-

ти царинске ставове, систем цена, утицати на кредитну и саобраћајну политику. „Ситан земљорадник као појединац са малим поседом једва се осећа у народној привреди. Али сви ситни земљорадници могу да буду као произвођачи и потрошачи од првенственог утицаја на формирање односа у народној привреди”. (М. Мирковић).

Из овог излагања види се да је сељачко газдинство, као економски производни фактор, везано у један систем читавим сплетом социјалних и економских односа. Да се сви ови односи повежу у један целисходан систем и доведу у међусобну сагласност, намеће се један читав систем јавних мера, као напр. организација опште и стручне пољопривредне наставе, организовање пољопривредне службене администрације и пољопривредне производње, уређење и унапређење пољопривредних газдинстава као једне социјално-економске целине. Све ове мере спадају у делукруг аграрне политике. Њен је задатак да унапређује целокупну пољопривредну производњу. Процес пољопривредне производње обавља се у пољопривредном газдинству. Оно се динамички стално развија и мења. Ово мењање изазивају: производња, прираштај становништва, цене, саобраћај, техничке и научне тековине. Тако се стално постављају нови проблеми и нови задаци.

Пољопривредне научне дисциплине, огледни заводи и социјално-економска истраживања дају могућности да се утврде техничке мере и облици организације који су најбоље прилагођени природним и привредним приликама земље или покрајине. Организацијом пољопривредне службе увести савршеније техничке методе биљне и сточне производње, организовати производњу газдинстава у циљу постизања продуктивности и рентабилитета. Сопственике сељачких газдинстава повезати у задруге и организације према начину и систему њиховог газдовања.

Све су ово питања и задаци које решава аграрна политика помоћу напред поменутих сретстава. Али то није све. Важно је истаћи методе рада којима се она служи у спровођењу ових мера. Ту се нарочито истиче делатност информативног карактера. Организација прикупљања података о свима питањима и проблемима који имају и могу имати важности за аграрну политику. Затим долази проучавање, на основу прикупљених података, социјално-економских и техничких могућности и одређивање мера и начина њихове примене и на крају бележити и процењивати резултате успеха.

Од организације прикупљања података, њиховог проучавања и примене као и процене успеха, зависиће напредак и успех сељачког газдинства па према томе и напредак пољопривредне производње и уопште.

Ing. P. Радовановић

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД

МЕЂУНАРОДНИ ЗНАЧАЈ ТУРСКЕ У ДАНАШЊЕМ СУКОБУ

У сплету догађаја, који се одигравају око нас, средишни положај заузима Турска. Можда то многим изгледа чудно, зашто та мала држава по броју становништва, а велика просторно, игра у данашњим судбоносним догађајима тако важну улогу. Али кад се мало више осмотри њен геополитички положај биће нам потпуно јасно ради чега је она данас важан чинилац у међународној политици. Нама је и задатак да се у овом чланку тиме позабавимо.

Површина Турске је 772340 км². Број њезина становништва износи 17 милиона. На сваком квадратном километру долази по 21 становник. По пространству је већа од Немачке, али је ретко насељена. Граничи се Совјетском Русијом, Ираном, Ираком, Сиријом, Грчком и Бугарском. Најосетљивије границе су јој према Грчкој и Бугарској, док су јој остале природно заштићене.

По своме геополитичкоме положају Турска је и балканска и азијска држава. Она је у ствари мост између Европе и Азије. Захваљујући томе положају на њеном тлу укрштају се изразито две културне сфере, европска и азијска.

Та земља прекривена је многим планинама и рекама. Богатством у биљном и животињском царству омогућила је своме становништву да се претежно бави земљорадњом и сточарством. Уз ове две привредне гране развија се занатство и индустрија. Рударство није особито развијено мада је земља богата рудним благом. Поред свега, чиме Турска располаже, она не би играла тако видну улогу да није господар мореуза, Босфора и Дарданела. Важност тих мореуза је толико велика да су све силе, зараћене и незараћене, упрле очи у њих. Све се оне питају: „Шта ће бити са мореузима“ Заинтересоване су ту Совјетска Русија, Енглеска, Немачка и Италија. Али од свих ових највише се о њиховој судбини брине Совј. Русија. Турска и мореузи у поседу Турске за њу су животни проблем. То руско интересовање за мореузе није новог датума. Оно почиње још од пада Цариграда под турску власт, од 1453 године. До те године бранитељ мореуза била је Византија, која их је успешно бранила од Хуна, Авара, Словена, Арапа и Перзијанаца. Њену улогу била је преузела османлиска Турска од 1453 године. Њу је она испуњавала успешно и поред свију криза у које је упадала. Од 1925 године чувар мореуза постаје Кемалова Турска. Право на утврђивање мореуза Турска је добила уговорима у Стреси и Монтреу. Али за Кемала ни то

није било доста. Он је желео да ту своју творевину осигура још јаче уговорима и пактовима.

Прво дело у томе правцу био му је споразум са Совјетском Русијом. Одмах иза тога дошло је до склапања Садабадског пакта, између Турске, Ирана, Ирака и Авганистана. После посете краља Александра I 1933 године Турској, у Истамболу, дошло је до стварања Балканског пакта. На ове пактове Кемал је много полагао. Последњих година пред своју смрт радио је исто, као и краљ Александар, да Бугарску уведе у Балкански пакт. Али те жеље остале су неостварене. Његов плодан рад прекинут је смрћу 10-XI-1938 године.

После чешке кризе настало је још јаче гибање и таласање европске ситуације, а пажња на коју ће страну Турска, заузима средишни положај. По окупацији Чешке од стране Немачке, кад је Велика Британија отпочела упоредо преговоре са Совјетском Русијом, Пољском и Турском, углед ове земље нагло скаче. Од тада са појачаном пажњом све велике силе почињу да прате кретање и ток турске политике. Долазак у Анкару г. Паћомкина, тадањег помоћника за спољне послове Совјетске Русије, као и његови састанци са г. г. Сарацоглуом, турским министром спољних послова, Рефик Сајдамом претседником турске владе, и две аудијенције код г. Исмета Иненија, претседника Турске Републике, показали су какву ће улогу у данашњем сукобу одиграти Турска.

Склапањем Анкарског пакта 1939 године, Турска је означила пут којим ће њена политика даље да се креће. Она је тим пактом привезала себе за Велику Британију. Али овим није прекинула своје традиционално пријатељство са Совјетском Русијом. Чак шта више у задње време ти односи су постали још више присни.

Пад Француске и улазак Италије у рат није донео крупне промене на Ближем и Средњем истоку. Гибање ситуације на Блиском истоку, као и поменути областима, донео је тек италијанско-грчки рат. После овога догађаја Турска је још јасније одредила свој став. Она је остала и даље верна савезу са Великом Британијом и пријатељству са Русијом. Од Анкарског пакта став Турске остао је чврсто доследан. Њено пријатељство с Русијом изгледа да је данас јаче и трајније него што је било раније.

Састанци г. г. Хитлера и Мусолинија на Бренеру и Фиренци, г. г. Ђана, фон Рибентропа и Папена у лову у Шумави, посета краља Бориса г. Хитлеру, г. Молотова-Берлину, г. Собољева Софији, повратак г. фон Папена у Анкару и његови разговори са г. г. Иненијем, Сајдамом и Сарацоглуом, јасно оцртавају какав међународни значај има Турска у данашњој ситуацији. Њеним ставом се занимају све велике силе. Очи целог света тренутно су упрте у њу. Колико ће она бити судбоносна за исход будућег сукоба на истоку, види се још и по томе што пажњу с ње нису могли да скрену ни крупни догађаји који се одигравају у Албанији и Африци.

Турски државници будно прате одигравање данашњих трагичних догађаја. Избегавају вешто заплетане Турске у њих. Они

добро знају да свака омашка с њихове стране може бацити не само Турску, него и цео Балкан, а можда Русију, па и целу Азију у ратни пожар. Тешко је веровати да би Совјетска Русија допустила да ма која држава сем Турске или ње саме постане господар мореуза. Како ће се догађаји даље развијати тачно данас нико не зна. Исто тако за људе је тешко открити планове Великих сила. Баш ради тога интереси свију њих тако су изукрштани, да се не може тврдити да до борбе око Турске због мореуза неће доћи или обрнуто. Та тајанственост дипломатске борбе око Турске уздиже њен међународни значај и повећава драж код људи за сазнањем о развоју догађаја. Зато свако жели да збади копрену са те тајне. Скорa будућност и борба за Средоземно Море разјасниће и ту загонетку.

Истина, Совјетска Русија у једном извештају своје агенције „Тас“ који је објавила у септембру 1939 године тачно је одредила свој став. У томе извештају је речено да Русија не може дозволити никоме да се дочепа мореуза, као и да је Турска за њу најбољи чувар истих, у противном она ће бити присиљена да се умеша у догађаје, који се буду збили око мореуза. Да ли је Совјетска Русија изменила свој став то не знамо. Али би се могло тврдити да није, јер друкчије се њено држање не може ни схватити.

Ето све то допринело је да Турска у данашњем сукобу заузме видно место. Захваљујући њеноме досадашњем држању и њеној војничкој снази њен међународни значај је велики. А све то омогућило јој је да води једну доследну политику, која је од великог значаја.

М. В. ЖЕРАВЧИЋ

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

ПОВОДОМ ТРИДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ СМРТИ ТОЛСТОЈА

Ове године у целом културном човечанству видно је прослављена тридесетогодишњица смрти великог руског књижевника, Лава Толстоја, мудраца са Јасне Пољане.

Како у његовој домовини, тако исто у словенским и несловенским земљама, све књижевне ревије донеле су приказе књижевног стварања овог великана руске мисли или одломке из његових дела. — Ни наша књижевна штампа није изостала у томе. Поред дневних листова сви наши књижевни часописи донели су чланке о Лаву Толстоју, било пригодне, или пак преводе са рускога, који су раније били написани. Загребачки „Израз“, београдски „Живот и рад“ и сарајевски „Преглед“ донели су врло занимљиве приказе о Лаву Толстоју.

У једном од својих идућих бројева наш часопис ће донети опширан приказ о Лаву Толстоју. — Ово неколико напомена нека послужи само као бледа регистрација године, која нас за 30 година удаљује од смрти мудраца у Јасној Пољани.

„Нема човека достојнијег имена, генија, — сложенијег, противуречнијег и у свему прекраснијег, да, да, у свему. Прекрасног у неком особитом смислу, широком, који се не може уловити речима! У њему је нешто, што увек пробуђује у мени жељу да виčem свима и свакоме: гледајте како диван човек живи на земљи! Јер он је, да тако речем, свеобухватан и пре свега човек, човек човечанства“. Овако на једном месту о Л. Толстоју каже други великан руске мисли — Максим Горки.

Сагледати уметничку и човечанску снагу Толстојевог генија врло је тешко. Овако ненадмашан цин људске мисли могао се излећи само у недогледном пространству руских степа. Његове стваралачке снаге обухватиле су цео живот, до краја познале горчину тешких падова и лепоту људског уздицања. Његов ум у моментима надахнућа често пута сагледао је и далеке просторе застрте копреном тајне, коју у трагичном ходу човечанства полако разоткривају мудраци и уметници целог света. И међу свим тим великим ствараоцима духовних добара човечанства Л. Толстој штрчи за читаву главу изнад осталих. У њему бије кроз сваки дамар велика правдољубива и мирољубива душа целокупног Сло-

венства. Он је као нико до њега открио топлину, чар и трагичну компликованост Словенства, преко кога је као Христос загрлио љубављу читав свет и целога свога живота борио се за победу истине над мраком, љубави над мржњом, лепоте над ругобом.

Толстој је писац великих романа, који су засновани на широкој друштвеној бази стварности. У њему се сједињује ненадмашан уметник, мудрац, социолог и далековидан историчар, чаробник речи и генијалан сликар живота, који иде до корена збивања. Све чега се дотакло перо његово претварало се у богом дану уметност што као опијум заноси срца људи широм читаве земље. Све људске радости, болови, топлине и ругобе нашле су у њему свога сликара. Он је умео да затрепти чежњом, љубављу, да усплатми гњевом протеста, знао је да устане смелије него ико други за правду, да без злобе и мржње довикне кривцима истину због свих ругоба у којима посрће велики руски народ. Али нарочита је заслуга Л. Толстоја што је својим генијалним умом сагледао и до танчина разумео милионски мравињак руског сељаштва, које је тешко крвавило у кметовском ропству племства. Да би се што чвршће повезао и изједначио са презреним руским мужиком (како је називан руски сељак). Толстој се за цео свој живот повлачи на село. Он ту потпуно свој живот прилагођава животу сељака. Облачи се у ланене рубушке, иде у поље, копа и оре као и сваки други сељак.

Тако је Толстој као нико пре њега потпуно заронио у море и стихиско збитије рускога народа, јер се још и данас с правом може рећи да руски народ чини руско сељаштво. Ту се он као сунђер насисао правога и пунога живота, сагледао у његову дволичност лепоте и ругобе, открио нејасне смернице кривина и вулканских провала људског колектива. На тој живој ветрометини инстинката, пригњечених радости, потуљених страсти, упорних тежња за лепшим и вишим, тврдоглавој вољи да се зло у животу сатре, ту се међу сељаштвом Толстој могао онако здраво и циновски да уздиже и развија.

Али нарочито је важно у данашњим трагичним данима крвавог ратног вихора сетити се, приликом тридесетогодишњице смрти великога уметника, на његово највеће књижевно дело „Рат и Мир“. У томе делу Толстој слика талас француске револуције, која кроз Наполеонов славољубиви империјализам, кроз узвиглане инстинкте маса запљускује Русију. Наполеон кога су савременици, а и многи потомци приказивали генијем, Толстојевим пером доведен је на праву вредност. По њему то је човек распет слабошћу славољубља, омамљен освајачким тежњама, али у првим данима свога дизања склон да иде за инстинктима колектива који тражи пут за излазак из феудалног ропства. Чим Наполеон изневери масовне тежње претвара се у шачицу ситних људских немоћи. А то је исто случај са свим осталим великанима и војсковођама онога доба. Док на другој страни видимо велике снаге рускога народа, који уме бити поражен, устати као цин и дати смртоносни ударац

насртнику. Колико је Толстој и као уметник, и као мудрац био далековидан у својим закључцима и познавањима тога доба, најбоље нам показује ругобна данашњица, која унеколико подсећа на тај период европског развоја.

Зато када се с поштовањем и захвалношћу сећамо овога нашег великана, јер њега с правом може назвати цео свет својим, а ми словенски народи поготово, потребно је да у себи сачувамо ону велику веру Толстојеву у победу добра и праведности на земљи. Ту веру је Толстој примио и носио као амајлију, завет и снагу рускога сељаштва. Ту веру носе у себи и наши сељаци, она их држи и бодри да истрају у свима искушењима. Та нам је вера најдраже и најлепше што имамо и са чим без посртања идемо кроз живот. А наше сељаштво и људи који иду с њиме, који имају да се сједине и удружено крену путевима који воде светлу и истини, увек ће се са захвалношћу сећати великога рускога генија, који је презрео славу, раскош и обиље, па сишао и као Христос међу сељаке, и ту завршио свој велики живот.

Д. Б. — М. Ј.

СУМОРНА ПИТАЊА — ПЕСМЕ ЉУБИШЕ ЈОЦИЋА

БЕОГРАД 1940

Полако и без много рекламе ушао је у нашу најновију књижевност Љубиша Јоцић, писац социјалних романа и приповедака, аутор и ове најновије збирке песама. Прилично плодан, он већ одавна ради на књижевном пољу. Његове прве приче штампане су у „Нашој стварности“, „Прегледу“, „Младој култури“ и другим нашим часописима у којима су се појављивале и његове песме. Издавао је сам своје песме у неколико књижица. Последња његова дела су роман „Поломљена кола“, збирка приповетки „Пролетњи сан“ и збирка песама „Суморна питања“.

Данашњица је заиста низ суморних питања, низ неодређених догађаја, тешких проблема и мрачних видика. И песник живећи у средини у којој се свуда налазе отисци немиле садашњице, пева под разним насловима о тим суморним питањима садашњице. Тридесетак песама, и раније објављиваних, са приличним бројем нових, показују тежње и линије развоја овог младог књижевника.

Као и остале и песника занимају питања данашњице и он вели:

Тиште ме питања, гризу, трују,
Зар да таворим тако скрхан или једак?

У трећој строфи ове кратке песме под насловом XIX он даје одговор на многа питања из којих се види чак и његов став:

Горим сав!
Са људима ћу, са овима што крећу,
Кораком што помиче stoleћа.

Тешка је садашњица и њен печат се јасно свуда види. Песнику је тешко, и он даје суморна размишљања после младости када је изгубио смех и радост. И јутро и вече су чемерни. И дани и године пролазе у том знаку, отровом се храни и отров удише, и чемерни је и сам песник. Првих деветнаест песама су скоро све у том обележју. У знаку приказивања једне суморне свакидашњице, низа тешких и болних сусрета са стварношћу и животом. Сива магла обавија све видике и пејсаже, наде издишу као таласи на пустој обали, самоћа га страшно дави, а у венама и жилама радости труну пре него што се роде. Гади се над својом прошлошћу и радостима а садашњицу тешко подноси. Не може ни да воли, јер је далеко од борбе и пута која води к слободи.

Забележимо да се својом лепотом одвајају песме: „Кад сам имао пет година“, „Београд“, „Дете“ и „Пред породичним иконостасом“. Прошлост се у правој боји назире кроз њих, прошлост чији су трагови рупе од граната, зидине изгрижене зубима рата, по којима су марширали као и на друмовима војници, сиви војници. Куће су биле порушене, жене су изгледале као мукла огњишта, раскрвављена су била многа срца.

Песма пред „Породичним иконостасом“ захтева опширнију анализу. Дат је један лик не редак у нашој скорој прошлости. За тај лик песник сам каже:

Беше богат —
Да ли од свињарства или политике,
Сад се незна више.

Угледно је начелниковао,
Часно батињао,
И ордење у Страдији добијао.

Тај деда је срећно живео. Волео је даће, и волео је пару и кад је капала и кад је падала, и капом и шаком. Свакако један веома успели лик младог грађанства које је тек у развоју. Можда му је ова песма и најуспелија.

На крају, Љубиша Јоцић има дара да се развије у добра књижевника. Он ради, прилично је плодан, умешан у стилу и техници, разноврстан у избору мотива, друштвен са одређеним ставом. У даљим својим напорима он ће показивати све веће успехе. Његова развојна линија кретаће се ка бољим и новим прегнућима у стварању једне социјалне књижевности.

J. M.

Др. АСЕН ЗЛАТАРОВ

Ових дана навршава се неколико година од смрти бугарског научника и књижевника Др. Асена Златарова. Смрћу Др. Златарова бугарска литература и наука изгубила је једног од најсјајнијих својих претставника. Још у својим младим данима Златарев је

показивао велике способности и снажну ерудицију. Златаров није био један од оних књишких и кабинетских научника који се затварају по кулама својих наука избегавајући социјалну средину. Велики демократа он је сматрао да наука не треба да буде остављена и закључена у прашљиве кабинете и библиотеке научника, већ је сматрао да она мора да буде приступачна најширим народним масама. Наука се мора демократизирати, да буде у служби живота. То је њен једини циљ. Веран оваквом схватању науке он је у Бугарској био најактивнији и најбољи популаризатор науке. Он пише специјалне научне књиге приступачним језиком, тако да се оне могу читати као уметничке творине. Његово највеће дело које је написао у том правцу било је „Натуралистичко штиво“. После ове књиге он је издао стотинама научних књига са најразличитијим научним проблемима. Он је бугарској науци оставио огроман научни материјал који је обогатио ризнице бугарске науке. Поред рада на науци Златарев је био и књижевник. Први његови радови падају око 1904 године. Касније је издао и неколико збирки песама: „Песме за њу“, „Цвета за њега“, „У граду љубави“. Иако су ове ствари писане у прози ове три књиге одликују се кристалним поетичним језиком и богатом уметничком садржином. Ове његове књиге преведене су на чешки језик.

Био је књижевник и критичар. Писао је доста, зналачки и напредно. Није било ни једне културне иницијативе, нити пак акције у Бугарској у којој др. Асен Златаров није учествовао, чак можда био и најплеменитији сарадник. Због тога је он код Бугара, нарочито код бугарске омладине сматран за најбуднију и најчистију савест данашње Бугарске. То је био савремени бугарски Прометеј који је у залушеној фашистичкој Бугарској проповедао идеје демократије и био први у редовима народне идеје бугарског народа. Истина, слобода, правда и народ то су били идеали животног пута овог научника. Значајна је и његова књига „Интелигенција и народ“ у којој је он изнео недвомислено љубав своју према народу и показао пут бугарској народној интелигенцији. Он јој саветује: „У времену у коме ми живимо, у болести које човечанство преживљава пре свега треба да будемо у свему људи, иако смо песници, научници и уметници. А да будемо људи значи треба да разумемо бол и наду народа, да га заволимо и да му служимо“. И ко је посматрао живот овог младог бугарског научника морао се уверити да је бугарски млади научник Златаров био пре свега и изнад свега — човек. Он је одбацио звучну своју лиру, јер је био свестан догађаја који су се одигравали на свету. Цео његов живот испуњен је службом народу. Пише, посећује села и градове и у њима држи најразличитија предавања. Можемо поуздано рећи да је у Бугарској одржао преко три хиљаде предавања. Стога је неоцењиву услугу учинио Бугарској за духовно подизање и величину бугарског народа. Када је убијен бугарски књижевник Василије Пундев, храбри Златаров у посмрт-

ном слову иступио је онако како је само он могао да учини. „Убите и мене“, рекао је на погребу. Такав је био и на јубилеју Антона Страшимирова.

Живот Асена Златарова био је пун горких тренутака, али ништа није могло да промени горди дух Златарова. Нису га саблазнили позиви за златне преспективе, нити пак сјајне рекламе и позиви које му је чинило иностранство. Златаров је остао до краја скроман и тих човек, сав предан народној служби и борби за народ. Умро је скромно и бедно као што је и живео, али је постао бесмртник. Бугарски народ према њему данас има велику љубав. Можда ће доћи дани када ће Асен Златаров у Бугарској поново да васкрсне, да би поново стао на службу свога народа.

У нама и данас живи сећање на овог великог Бугарина. Као да га и данас гледамо смиреног и тихог како корача улицама Софије, разговара са студенском омладином, неуморно пише и држи безброј предавања у занемареном бугарском селу. У свима научним круговима света Златаров ће још дуго остати као један од најбољих бугарских научника. У напредним круговима бугарске књижевности он ће бити један пример на кога треба да се угледају млађе генерације бугарских књижевника. Нама Југословенима, који смо имали прилике да га видимо и посетимо он ће остати најближи, јер смо били везани заједничким идеалима у заједничкој служби сељачким народима Балкана. Ни бугарски народ, нити пак његова напредна интелигенција неће никада заборавити Асена Златарова. Ми његови пријатељи из других земаља радо ћемо се увек сећати на заједничке часове проведене са овим великим бугарским научником, књижевником и човеком, др. Асеном Златаровим.

М. Јевремовић

ИЛИЈА КАТИЋ: „УСКА УЛИЦА“ (НОВЕЛЕ)

Загреб, издање „Културе“

Понова је развила своју делатност књижевна група око „Културе“. Тако је у издању ове групе штампана и збирка новела И. Катича, једног од млађих у нашој књижевности. У овој збирци су раније објављене новеле, а има их неколико до сада необјављених.

„Уска улица“, приповетке и новеле из живота београдског, из живота београдске периферије, периферије праља, инвалида, крпа и коцкара. Живот је на периферији претворен у дане, а ови у ноћи. Деца периферије су гладна и нема, блатњавих ногу до колена, слепљене косе на глави, са великим закрпама на рукавима, и ципелама у којима је вода као у бари. У приземним кућама на периферији живе мали људи великог града, живе у раду док су прозори на њиховим малим кућицама отворени и кроз њих улази прашина од које постаје сиво све, и сто, и слике, и кревет и живот.

И све најзад постаје сиво, и та боја гуши све. Ова збирка новела су сећања, низ сећања на дечаштво једне генерације која је одрала на периферији нашег велеграда, са свима оним доживљајима, што се зове свакидашњица по периферијама свих великих градова на свету. Једна сиромашна породица, мати са два сина, главни су мотив у овој збирци новела. Отац је умро у рату, а породица је остала да и даље живи. У томе је завршен рат, и живот породице се продужава на периферији Београда.

Новеле су сажета животна стварност. Доживљена и преживљена сећања дечаштва, добра уметничка обрада. Кадкад поред страшних слика из живота периферије, проструји и нека нада, јер ипак писац верује у нешто, у нешто што ће иза тога доћи. Тако на пример он, слично Горком, протестује, у новели „Сеоба“ па на завршетку каже: „Не, нисам сам, видим хиљаде и хиљаде Ђорђа и мајки, како се селе из јазбине у јазбину, до смрти. И никад се с тим нећу помирити“. И цела се збирка завршава програмски: „Корачам а ноћ тутњи под мојим корацима“.

М. Ј. Ј.

ПРИКАЗИ И БЕЛЕШКЕ

О Сељачком образовању од Првоша Сланкаменца. — Још 1932 године штампана је ова врло ретка брошура. У ствари то је једно предавање одржано на Народном универзитету Скопљу. Искрпно и документовано писац доказује и залаже се за што пуније образовање нашега сељаштва. Наводимо једну тешку истину, коју до сада ретко да је који научник овако отворено код нас изнео: „Каже се, увек с пуним правом: Село рађа људе, а варош их троши. Исто тако је истина да варош привлачи у себе људе и жене у најбољем добу плођења и да их чини скоро неплодним, јер им варошки живот ограничава рађање на све могуће начине, и да варош живи, поред хлеба, и од крви села“. Даље г. Сланкаменац тврди да у сељаштву леже велике снаге за унапређење наше културе. И да те снаге треба примијенити у изградњи нашега напретка. А да се то постигне мора се образовању сељаштва поклонити пуна пажња. Писац се у брошури дотакао и учитељске личности као пресудног чиниоца у томе правцу. Ова књижица заслужује нарочиту пажњу и топло се препоручује свима који се интересују проблемима села. Жао нам је што услед недостатка простора не можемо јој поклонити већу пажњу. **Б.**

Узорана ледина, од М. Шолахова, Библиотека независних писаца, Загреб. — У низу многобрајних издања савремене руске књиге, изашао је и овај роман од најдаровитијег савременог руског књижевника и академика, Михаила Шолахова. У роману се приказује једна од најтежих периода у животу рускога сеља-

штва после револуције. У овоме роману велике стваралачке и уметничке квалитете Шолахова много су подбациле, јер је читави роман писан да оправда присилну колхозацију селаштва. Потребно је нарочито подвући да између „Узоране ледине“ и великог романа „Тихи Дон“ постоји дубока провалија. И једно и друго дело писао је Шолахов. Разлика је у томе што је „Узорана ледина“ писана по наруџбини, док је „Тихи Дон“ велико и спонтано изграђивано дјело, које својом уметничком величином може да стане уз бок „Рату и Миру“ Толстојеву. О овој књизи говорићемо исцрпније у једноме од идучих бројева нашега листа, па ћемо се том приликом задржати мало више и на личности самога Шолахова, који је данас један од највећих руских књижевника.

Роман „Узорана ледина“ доста је добро технички опремљен као и сва издања библиотеке независних писаца, али такође носи и све одлике скупоће ове библиотеке. Књига има нешто преко 250 страна у тврдом повезу, а кошта 60 динара. Можда је и ова цена у знаку скупоће данашњег времена. Д.

Божићни бројеви београдских листова. — О Божићу сваке године београдски листови издају своја издања са повећаним бројем страна, разном садржином и прилозима наших првих људи на свима пољима науке и књижевности. Ове године међутим скоро сви су подбацили. Од београдских дневника („Политике“, „Времена“ и „Правде“) највише је подбацила „Политика“ која је ове године имала божићни додаток бољи једино од „Времена“. „Правда“ је међутим имала број богат садржином и прилозима.

У „Политици“ ваља забележити прилог С. Јовановића о „Теплоћама будућих поисторичара“, Љ. Давидовића „Божић у Скадру“, С. Станковића „Динамичко схватање животног простора“, М. Спалајковића о „Бугарско-српском савезу“, др. Ђ. Тасића „Шта је дефетизам“.

У „Правди“ прилоге Саве Косановића, В. Вилдера, М. Грола, и других. А у „Времену“ прегледно написан чланак Милоша Н. Брашића и ништа друго.

Код свих београдских дневника поткрала се једна грешка да су исувише места дозволили за прилоге својих сарадника, док се нису постарали за прилоге са стране, нарочито није се манифестовао велики број сарадника из Хрватске и Словеначке, а није било ни једног из Бугарске. То је велики недостатак свих овогодишњих Божићних бројева.

Ни код повремених листова ситуација није боља. „Напред“, орган др. Михаила Илића такође је подбацио. Прошле године је имао садржином богатији број. Њему недостају књижевни прилози. Чуди нас како је пуштен чланак „Правни начин постанка федералне државе“ када је о овом проблему у истом листу расправљано и боље и научније. У овом броју учествују др. Михаило Илић др. Милош Радојковић, др. Јован С. Ђорђевић и други. Занимљив је

чланак од Драгослава Јанковића „Борба радикала и социјалиста у Србији“.

Наши стручни часописи. — У нашој земљи има мали број часописа који су се одржали неколико деценија. Нарочито часописи који су се бавили питањима и проблемима књижевности. Од тзв. чисто књижевних часописа имали су бољу срећу стручни часописи који већ бележе по неколико десетина година излажења.

О стручних часописа у Београду ваља забележити „Архив за правне и друштвене науке“ под уредништвом др. Ђорђа Тасића, „Правну Мисао“ под уредништвом др. Љубомира С. Дуќанца, др. Јована С. Ђорђевића, и др. Николе Вучо, Драгомира Јанковића. Ови часописи доносе разноврстан и богат материјал, из правних, политичких и друштвених наука. По садржини мало више одан правној пракси је „Правосуђе“ кога уређује Стојан Јовановић. Економским наукама се баве часописи „Економист“ у Багребу, и „Економско-финансиски живот“ у Београду. Поред тога постоји велики број других стручних часописа за сваку струку појединачно.

„Архив за правне и друштвене науке“ и „Правна мисао“ претстављају ризницу богатих прилога за све редове нашега друштва који се баве науком.

М. Иљин: Природне силе и моћ људи. — Совјетски Савез је земља о којој се код нас у последње време много пише. Да ли је то последица двадесетогодишњег непризнавања ове велике словенске заједнице народа, ми у то нећемо да улазимо. Али је једно исправно, да је велики број књига о овој земљи написано и од стране непозваних, да би се само искористила конјунктура која постоји за овакву врсту књиге на нашем тржишту, а што ће свакако штетно деловати на формирање нашег јавног мњења.

Природне силе и моћ људи, једна књига Иљина о земљи Совјетског Савеза. Једна књига о променама које су настале на свима доменима и пољима друштвеног, политичког и економског живота Нове Русије, Русије радног народа и бољшевичког режима. Књига о преуређењу ове велике земље, о преуређењу шестине земаљске кугле, по једном плану и према једној јединственој идеји, о преуређењу поља, шума, река и мора, о једној социјалистичкој планској привреди у којој знаост и човек побеђују привреду.

Књига се састоји из осам разговора. Пропагандистичке тенденције, популарно излагање, разумљив и јасан стил. Дobar превод и добра илустрација.

Двадесет година живота и рада Совјетског Савеза показују другу мапу и друго лице ове земље. Ова књига је покушај фотографисања пута и начина, којим се је изменило лице ове велике земље. И свакако ова фотографија много и свакоме говори. Она говори о преуређењу пустиња. О претварању пустиња у плодна поља, јер њима је проглашен 10.000-годишњи рат, о преуређењу

свих поља у Русији где ради војска од два милиона инжињера, агронома, механичара и шофера, о мобилизацији биљака, о уређењу тока Волге, укрочавању река, прављењу вештачких киша, подизања шума. И свему оном што је постигнуто планским радом, сарадњом људи рада и науке.

М. Ј. Ј.

Др. Јован С. Ђорђевић: „Основи једне федералне државе“. Београд — Библиотека „Политика и друштво“, св. четрдесетчетврта, четрдесетпета и четрдесетшеста. — Одавно се је код нас осећала потреба да се проблем федерализма, као система државног и друштвеног уређења осветли на један позитиван и научни начин. Осећало се је у нашој политичкој науци, оскудица једне добре књиге о федерализму. Иако је федерализам био тема о којој се је почело дискутовати још за време емиграције, ипак ми нисмо имали један систематски политички уџбеник о федерализму. Још у емиграцији у центрима западноевропских народа (савезничких) наши научници и поједини политичари, почели су размишљати о проблему уређења наше нове државне заједнице, као домовине свих Јужних Словена, и тако веома често, па када су само спомињали државну заједницу Срба, Хрвата и Словенаца, спомињали реч федерализам, сматрајући га системом који ће допринети националном сједињавању Јужних Словена. Одмах иза рата, нарочито за време рада Уставотворне скупштине, и владе Привременог народног претставништва, федерализам је био систем државног уређења, који се је у разним нијансама провлачио кроз пројекте појединих политичких покрета, манифесте радних група, и различитих политичких прокламација. У анкети која је спроведена кроз „Српски књижевни гласник“ 1921 године, дато је много страна овом систему. Проблем како уредити своју нову државу није био решен доношењем Видовданског устава, са којим нису били задовољни Хрвати, па се је и после доношење овога наставила дискусија у парламенту, стручној и нестручној штампи, о проблему федерализма и са њим у вези о решењу нашег унутрашњег проблема. Али у свима овим дискусијама недостајало је јединство и органска повезаност, а често и веома оскудно политичко знање, као и научно познавање овог најсложенијег политичког система. Иако је федерализам био два пута изборна парола свих народа у овој земљи, ипак сем покушаја г. Слободана Јовановића није било јасних претстава, нити пак програма, о том новом државном уређењу. Г. др. Слободан Јовановић пише још пре рата у сарајевској „Просвети“ низ чланака о федерализму. Иза рата он наставља са тим писањем у „Архиву за правне и друштвене науке“ и другим нашим часописима. Пре две године у издању задруге „Политика и друштво“ он штампа свој познати рад „Амерички федерализам“. Треба забележити овде и књигу г. М. Живанчевића (управо две његове књиге) о федерализму, ма да су некритички и тенденциозно писане за време

свемоћног диктаторства једне политичке групације. Стога обе његове књиге „Федерализам и унитаризам“ и „Федерализам и уређење Југославије“ сматрају се као покушај са једном великом дозом некритичности и тенденциозности. Иако са мало више схватања о међународном значају федерализма, ваља забележити књигу др. Буре Поповића (Федерализам — Београд 1937).

Последњих неколико година, у колико је наш унутарњи проблем постајао озбиљнији, наша политичка литература обогаћена је многим прилозима, и то научним, о проблему федерализма. У многим листовима појављују се чланци, који на овај или онај начин, обрађују поједина питања из општег комплекса проблема федерализма. Тако београдски лист „Напред“, орган задруге „Политика и друштво“ попут Медисоновог „Федералисте“ у сваком броју доноси по један чланак о федерализму, из пера др. Јована С. Ђорђевића. „Политика“ у рубрици „Из правне теорије и праксе“ доноси низ запажених чланака од др. Ђорђа Тасића. Г. Слободан Јовановић се осврће у „Српском гласу“ и „Српском књижевном гласнику“, а сви скупа са још једним проширеним кругом наших научника и стручним правничким часописима, нарочито у београдском „Архиву за правне и друштвене науке“.

Као плод дугогодишњег изучавања федерализма, и последњих студија у Америци, изашла је књига др. Јована С. Ђорђевића „Основи једне федералне државе“. Служећи се социолошком методом др. Ђорђевић је приказао у чему се састоји проблем федерализма, указао на све друштвене и политичке снаге које утичу на стварања оваквог државног система, наглашавајући велику будућност федерализму у свету, чак је и дао програмску ноту, наглашавајући правилно, да ће федерална држава, бити држава будућности.

Ова његова књига претставља скуп чланака објављених у „Напреду“ са извесним допунама, систематски изложеним. У књизи су обухваћена сва питања у вези са федералним начином уређења државе, са примерима и упоређењима из данашњих постојећих федерација.

Социолошки метод којим се при обрађивању сасвим поуздано служи др. Ђорђевић допринео је да књига буде свестрано обрађена и при том занимљива. Стил др. Ђорђевића је кристалан и жив, па стога књига није испала сувопарна ни псеудонаучничка, као што се то код многих других дешава, који се губе у стилским нејасностама.

М. Ј. Ј.

У Београду је изашла и друга књига „Увода у народну економију“ др. Љубомира С. Дуканца. Први део књиге је литографисан а други штампан као рукопис. Књига претставља за нашу економску литературу леп прилог једног младог и вредног научног радника, који је, служећи се последњим ре-

зультатима економске литературе, обрадио све проблеме економске науке.

„Реч“ — Омладинци око демократске странке покренули су лист „Реч“ за културна, друштвена и омладинска питања. Лист има неколико занимљивих чланака, привредни и књижевни преглед. Без једног манифеста ми не знамо шта хоће и чему служе ови омладинци и њихов лист „Реч“.

После кратког прекида под уредништвом др. Михаила Арсића, поново је почео да излази у Београду, напредни социјални часопис „Живот и рад“, који је раније излазио скоро 15 година. Нови течај овога часописа а и ново уредништво показују жељу да се часопис дигне на достојну висину, и да му се поврати стара улога, улога једног напредног и социјалног часописа. На неколико места у часопису често је наглашено, да ће бранити ствар и интересе демократије, као оличење народне вековне борбе и настојања и то без компромиса и патронаже. Последњи двоброј овога часописа, показује да је прикупио око себе приличан број сарадника и познатих имена. Ту су: Јаша Продановић, Никола Ђоновић, Радован Зоговић, Велибор Глигорић, и пуно других. Садржина му је актуелна и занимљива, а књижевни прилози свежи и напредни.

Идући број „Летописа Матице Српске“, овог најстаријег књижевно-културног часописа који излази већ 115 година, биће посвећен успомени и делима познатог војвођанског књижевника и преводиоца, Лазе Костића.

Српска књижевна задруга издала је 43 коло. Од књижевника заступљени су Лаза Костић са песамама, Јован Дучић са путописима, објављена је приповетка Стевана Сремца, приповетке Григорија Божовића, и роман „Судар у ваздуху“ од Живограда Вукосављевића. Затим објављени су „Историски списи“ Јована Ристића и „Расправе и чланци“ Ристе Радуловића. Од страних у редакцији Лепосаве Павловића изашли су одломци румунске прозе.

Академија седам уметности чији је претседник г. Григорије Божовић, поделила је и ове године нашим књижевницима неколико награда. Срећни изабраници су овога пута: Раде Драинац, Јанко Туфегђић, Никола Лопичић, Радмила Бунушевац.

Народни календар „Напред“. — Издавачка задруга „Политика и Друштво“ издала је и ове године свој календар, кога је уредио Александар Вучићевић. Поред календарског дела, поучног, занимљивости и приручника, овај календар има одабраних прилога. Од свих треба забележити прилоге др. Михаила Илића „Нови поредак“ и др. Ђорђа Тасића „Демократија и дисциплина“.

Како сам учио писати. — У Загребу је у издању „Хрватске накладе“ изашла мала брошура од Максима Горког под насловом „Како сам учио писати“ у преводу Милана Јурковића. Ова брошура, једно предавање Максима Горког, претставља одговор на питање, које су му многи у Совјетској Русији, постављали „Како си научио писати“. Горки у овој малој брошури даје низ упутстава друговима по перу. Саветује им да многе раде и читају. Да читају класике човечанства, нарочито француске књижевнике и то у оригиналу.

Годишњак Матице Српске има поред календарског дела велики број књижевних и културних прилога. Поред великог броја песама од наших најмлађих, један нам се чак јавља у поезији први пут (Богдан Тосић) и неколико књижевних приповедака књижевника са територије Војводине. Годишњак доноси чланак Адама Прибићевића „Верност себи“ у коме он даје пут којим данас ми морамо да идемо, затим чланак др. Ђорђа Тасића о „Испитивању и проучавању нашега села“. Свакако је за похвалу што је Матица Српска отпочела са наглашавањем потребе помагања нашег села и сељака, и позвала баш др. Тасића да он да неколико напомена о проучавању нашег села. Иако кратак чланак др. Тасића показује пут којим се мора да иде у проучавању нашег села, ако се хоће да избегну све грешке чињене до сада и у прошлости. Вредно је забележити и прилог др. Косте Н. Милутиновића, „Историски развој наше књижевне критике“, где је дат сажет приказ развоја наше критике од Вука па до данашњих дана. Др. Милутиновић се задржао на свима познатим нашим књижевним критичарима, осветлио их са неколико потеза, нагласивши њихов општи значај и оценивши њихову вредност за нашу књижевност. На крају он је дао неколико напомена о данашњем стању наше књижевне критике и нагласио улогу коју имају поједини часописи и групе око наших часописа и листова. „Лотосов цвет“, приповетка Стојана Дедића, није баш срећан избор, нити јој је место у овом „Годишњаку“. Као целина овај „Годишњак“ спада у наше одабрана календарска издања.

Ј.

Др. Винко Кришковић: „На измаку ове наше демократије“. Мала библиотека Матице Хрватске, св. 27 коло VI. — Проблем демократије у вези са нашим унутрашњим проблемом често је у нашој стручној и нестручној јавности додириван, нарочито последњих година, од како се је на многим странама чула стална критика демократског система. И ова последња књига Мале библиотеке Матице Хрватске има за циљ, изгледа, да нам свима покаже да је овој нашој демократији дошло време измака (само незнамо на коју ли то нашу демократију мисли). Ако писац ове књиге подразумева досадашњи наш политички систем за демократски, онда је ствар у реду, и такав систем је на измаку.

Иако није тако, променом нашег унутрашњег живота а и догађаји који су се десили за ово неколико година у свету, па и они који ће се десити, наговештавају чињеницу да ће се иза овога рата многе ствари изменити па и државна и друштвена уређења. И стога је свакако корисно што је др. Кришковић на две стотине страница изложио положај демократије данас у свету, однос великих демократија и диктатура, као и положај малих демократских народа.

Друго поглавље ове књижице је и тачније и занимљивије од првог. Односи великих демократија и диктатура не смеју се тако једноставно посматрати. Међутим друго поглавље ове књиге у којој говори о друштвеном и политичком уређењу Швајцарске, Финске, Шведске и Данске социолошки је пажљиво обрађено и занимљиво. Тачна му је и констатација да је највећи недостатак демократија (мисли се на велике) што није била довољно гипка да се приљуби новим и социјалним и економским приликама, и да се преуреди према њима. Ако то нису успеле велике демократије успели су мали демократски народи Швајцарске и Скандинавије, где се је демократија прилагођавала друштвеној и политичкој стварности.

Писац се опширно задржава на друштвеном, политичком и привредном уређењу ових држава захватајући са свих страна ове проблеме малих демократских народа.

У завршном поглављу писац закључује о преимућствима ових малих народа и њихових уређења над великим демократијама па даје и једну исправну констатацију: задругарство је у овим земљама заменило социјализам и стога је радикални социјализам (мисли на марксизам) тамо слаб. Свакако ово је тврђење донекле тачно. Нарочито се може применити за Данску. Али не сасвим за све остале земље, у којима постоје још прилично привредних грана где постоји капиталистички сектор производње.

Ако је књига имала за циљ да нам прикаже друштвено и политичко уређење малих народа Швајцарске и Скандинавије — не може се рећи да није успела. Међутим ако је код писца постојала каква друга жеља — онда он у томе није успео.

Код нас се друштвено уређење постепено мења. Само у ком правцу, за сада се још не зна, јер су промене које су настале само политичког карактера. А оне саме за себе нису довољне да би се према њима могло закључити о променама на другим доменима државног и друштвеног живота.

За нашу сељачку земљу свакако је од прворазредног значаја казати а демократија може бити гипка, чак и да је задругарство у стању да замени социјализам. У целости или не, за сада је још прерано рећи.

М. Ј. Ј.

Између диктатуре и анархије, Загреб — „Орбис“, 1940 год. — Пре неколико недеља у Загребу је штампана књига „Између анархије и диктатуре“ енглеског универзитетског професора, Гросмана, који држи своја предавања на Оксфордском уни-

верзитету из политичких наука. Почев од самог наслова, нескромно преводиоца, учинила је књигу мало занимљивијом, јер у оријенталном наслову „Влада и они, над којима се влада“. Међутим да је код читалаца изазвала заинтересованост, за ову не баш тако вредну и громопуцателну књигу, преводилац или књиџар, ставили су наслов који књизи не одговара.

Узгред буди речено, у књизи се пружа преглед политичке историје Европе и Америке. Књига је писана стилем енглеских есејиста, са великом дозом објективности, чак и са великим разумевањем за економску подлогу многих проблема свих народа који су нашли приказивање своје историје у овој ученој књизи енглеског професора. Проф. Гросман, то морамо нагласити, био је објективан у великом броју судова. Чак када се радило и о Версају он је резигнирано нагласио све тешке последице нецелисходне организације мира. Када говори о прошлости, проф. Гросман је хладан и објективан по свима питањима. Али вођен догађајима чим је дошао на најновије, он ту објективност није успео да сачува, тако да је читаве покрете у историји занемарио: раднички покрет у 19 веку, а сељачке покрете иза Светског рата.

Фашизам у Италији и национал-социјализам у Немачкој такође нису дати у свима својим бојама и нијансама. Наука, нарочито политичка не сме да прикрива чињенице, већ их мора бележити и објашњавати.

Ни демократски режими нису дати у својој суштини и снагом једне замашне објективности. У књизи је заступана стара теза о демократији коју је чак и стварност демантовала. J.

Шта је социологија? — (С. Бугле: „Шта је социологија“ — М. Мос и П. Фоконе „О социологији“) — Београд, „Доситеј Обрадовић“, 1940 год. — У алманаху наших познатих научника који је изишао прошле године под именом „Социолошки зборник“ писац предговора каже да се млађе генерације Срба интересују живо за проблеме социологије.

Као прва свеска непокрнуте „Социолошке библиотеке“ изашла је мала књижица под насловом „Шта је социологија“ која претставља две расправе из редова француске социолошке школе, правца Диркема, од Буглеа, Меса и Фоконеа.

Поред овог књига садржи два значајна предговора, иако писати, у општим потезима. Уз први чланак др. Јован С. Ђорђевић написао је о „Значају Буглеове социологије“ а у другом предговору Михајло Аврамовић је приказао рад социолога Моа и Фоконеа.

Социологија као наука стекла је данас несумњиво „право грађанства у науци. Данас се исувише чак о њој говори. И Бугле је у својој расправи на једном простом примеру, разумљиво и лако, показао шта је то социологија и који су њени задаци.

У чланку он показује онима који још неверују у ову нову науку где је њена снага и шта је њен предмет. Једна варошица

са својим животом преставља леп пример, која је објашњена социолошком методом.

У заједничком чланку Мос и Фоконе су мало методама приказали појам социологије. Дали су дефиницију речи Историја попут Огиса Конта, објаснила шта је предмет социолошког изучавања, социолошког објашњења, социолошког метода, и поделе социологије.

За оне који почињу да изучавају предмет социологије а не владају страним језицима ова мала књижица преставља малу ризницу знања, неопходно потребну, за изучавање социологије, као науке и као методе.

Наша домаћа социолошка литература која је тако оскудна, добила је овим један мали, али значајан прилог. J.

Часопис „Бразда“ излази један пут месечно.

Годишња претплата 60.— динара, ½ годишња 30.— динара.

Уредништво и администрација Балканска 14, спрат I.

Рукописи се шаљу на адресу Уредништва и не враћају се.

Власник за Изд. задругу „Бразду“, Ј. П. Јовановић - М. Божићевића 6

Одговорни уредник: Душан М. Баранин, Мозерова 7.

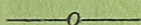

ДРЖАВНА ХИПОТЕКАРНА БАНКА

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

*(пређе Управа Фондова
основана 1862 године)*

ЦЕНТРАЛА У БЕОГРАДУ

ГЛАВНИ ФИЛИЈАЛИ:

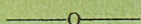
ЗАГРЕБ, ЉУБЉАНА, СПЛИТ, САРАЈЕВО, ЦЕТИЊЕ,
НОВИ САД, СКОПЈЕ, БАЊА ЛУКА, ЗЕМУН и НИШ

ФИЛИЈАЛИ:

КРАГУЈЕВАЦ, ПЕТРОВГРАД, ВАЉЕВО и ЧАЧАК

АГЕНЦИЈЕ:

ПАНЧЕВО, ВИТОЉ, ПРИЈЕПОЉЕ, ШАБАЦ, ЛЕСКОВАЦ
и ЗАЈЕЧАР

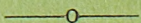
*Банка рукује свим државним и јавним фондовима; пунил-
ним, депозитним и црквеним капиталима; манастирским,
опитинским и задужбинским новцем и т. д.*

Емигује обвезнице и заложнице.

ПРИМА УЛОГЕ НА ШТЕДЊУ.

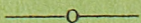
*Одобрава зајмове на непокретности, а опитинама и само-
управним телима зајмове на подлози приреза и прихода.*

Обавља све остале врсте банкарских послова.

*Укупна сума бангиног биланса на дан 31-XII-1940 износи
Динара 29.162,598.888.61.*

Бангина обртна средства достижу Динара 15.500,000.000.—

БАНКОМ УПРАВЉА НЕЗАВИСАН УПРАВНИ ОДБОР
ЗА СВЕ БАНЧИНЕ ОБАВЕЗЕ ЈАМЧИ ДРЖАВА.
